

EXAMENSARBETE

Våren 2013

Sektionen för Hälsa och samhälle
Socionomprogrammet

Gärningskvinnan

- En kvalitativ studie om frivårdsinspektörers syn
på den kvinnliga brottslingen

Författare

Cecilia Björnsson

Caroline Holst

Handledare

Birgit Wigerup Carlsson

Examinerande lärare

Sven-Erik Olsson

Förord

Vi vill tacka för det trevliga mottagandet vi fick på de tre frivårdskontor vi varit i kontakt med. Vi vill vidare även tacka de frivårdsinspektörer som lagt ner sin tid och sitt fulla engagemang vid sitt deltagande i intervjuerna, utan deras medverkan hade studien inte gått att genomföra. Ett stort tack vill vi framföra också till vår handledare vid högskolan Kristianstad som stöttade oss igenom de svårigheter som vi mötte under processens gång.

Abstract

How do probation inspectors describe their female clients and female offenders? Are there any discrepancies in treatment between male and female clients? In what way is the social interaction between female clients and inspectors constructed and described? These are the issues we have explored in this study. Qualitative semi-structured interviews with a total of nine probation inspectors; six women and three men, were used in order to examine the probation inspectors' constructions of clients and the construction of interaction between them. By applying Foucault's theory of power relations, Hirdman's gender theory and Olsson's theory of preconceptions when analyzing the results five themes were identified; *descriptions of the work of the female client, descriptions of the interaction with the female client, descriptions of the female offender, descriptions of backgrounds why women commit crimes and descriptions of society's view on the female offender*. The results of this study show that probation inspectors victimize the female offenders by referring to the impact of external circumstances. The interaction is described to be more difficult when working with female clients than with male clients; which is explained by the deeper and more complex problems of female clients. The interviews also indicate that female offenders in some ways are treated differently than male offenders by their probation inspectors. Conclusively we argue that the female offenders in a higher degree than male offenders violates to the social norms of how to act and behave.

Keywords: Female offenders, female clients, probation inspectors, constructions.

Nyckelord: Kvinnliga förövare, kvinnliga klienter, frivårdsinspektörer, konstruktioner.

English title: The female perpetrator – a qualitative study of probation officers view on the female offender.

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Relevans för socialt arbete	7
1.3 Syfte och forskningsfrågor.....	8
1.4 Vissa centrala begrepp	8
2 Bakgrund.....	10
2.1 Historisk syn	10
2.2 Förförståelse.....	11
2.3 Tidigare forskning	12
2.3.1 Frivårdens arbete med kvinnliga klienter.....	13
2.3.2 Kvinnliga klienters problematik och behov	15
2.3.3 De yrkesverksammas interaktion med kvinnliga klienter	17
2.4 Kvinnobrott idag.....	18
3 Teoretiska perspektiv	19
3.1 Genusteori.....	19
3.2 Foucault.....	20
3.3 Socialarbetaren och naiva teorier	22
4 Metod & metodologiska överväganden.....	24
4.1 Val av metod.....	24
4.2 Metodens förtjänster och begränsningar	24
4.3 Reflektion kring alternativ metod	25
4.4 Urval och val av intervjupersoner	26
4.5 Tillvägagångssätt	27
4.6 Bearbetning av material & analysmetod.....	27
4.7 Studiens tillförlitlighet och äkthet.....	28
4.8 Litteratur- och artikelsökning.....	30
4.9 Forskningsetiska principer.....	30
5 Resultat och analys.....	32
5.1 Informanterna	32
5.2 Beskrivningar av arbetet med den kvinnliga klienten	32
5.2.1 Analys	34
5.3 Beskrivningar av interaktionen med den kvinnliga klienten	36
5.3.1 Analys	39

5.4 Beskrivningar av den kvinnliga förövaren	40
5.4.1 Analys	43
5.5 Beskrivningar av bakgrunder till varför kvinnan begår brott	44
5.5.1 Analys	46
5.6 Beskrivningar av samhällets syn på den kvinnliga förövaren.....	48
5.6.1 Analys	51
5.7 Sammanfattande analys.....	53
6 Diskussion	56
6.1 Resultatdiskussion.....	56
6.2 Metoddiskussion	62
6.3 Förslag på vidare forskning.....	64
7 Litteraturförteckning	66
8 Bilagor.....	70
8.1 Informationsbrev.....	70
8.2 Samtyckesbrev.....	71
8.3 Intervjuguide	72

1 Inledning

Brottslighet och kriminalitet är ett fenomen som ofta relateras till en manlig förövare. Detta tar sig uttryck både genom ord som "gärningsman", och genom att den manlige brottslingen mestadels är den som cirkulerar i forskning och i debatten kring kriminalvård (Hollari, 2007; Ungmark, 1992). Vad händer då om gärningsmannen är en kvinna? Länges har kvinnor varit en bortglömd grupp i rättssamhället och inom kriminalvårdens övervakning (Ungmark, 1992). På senare år har kvinnorna inom kriminalvården börjat uppmärksammas, och det har skett en insikt av att kvinnan kan ha andra behov än vad mannen har (Hollari, 2007). Med denna insikt i åtanke skall Kriminalvården upprätta en jämställdhetsplan under 2013, där kravet på denna plan har kommit från Regeringen. I år har Kriminalvården fått ett nytt uppdrag som innebär att de ska utföra en plan för klienternas behov, som ska tillgodose för både män och kvinnor. Det önskvärda resultatet med jämställdhetsarbetet är att denna skall bidra till en likvärdig och god vård för båda könen (Kriminalvården, 2013).

“- Kriminalvården arbetar redan idag med jämställdhet för klienter, men med uppdraget i regleringsbrevet får vi krav på att återrapportera arbetet. Uppdraget är att senast den 16 september i år identifiera behov och formulera mål och aktiviteter som ska kunna genomföras 2014, berättar Thomas Jansson.”

- (Kriminalvården, 2013)

Då Kriminalvården nu uttalat att det finns aspekter att arbeta med och förbättra gällande kvinnliga klienter är vi intresserade av hur detta tillämpas i praktiken. Frivården arbetar med klienter utanför anstalt och deras främsta mål är att motverka återfall i brottslighet. Frivården är en stor del av Kriminalvårdens organisation och alla klienter kommer under något tillfälle att ha någon form av kontakt med Frivården. Frivårdsinspektörens roll är att stödja och övervaka sin klient, samt att hjälpa denne till en anpassning i samhället. Det är även frivårdsinspektören som skriver den verkställighetsplan om hur det fortsatta arbetet med klienten kommer att se ut och där insatser och behov kartläggs (Kriminalvården, 2013). Relationen mellan frivårdsinspektören och klienten är således central för hur klientens insatser kommer att te sig och vidare dess integrering tillbaka till samhället. För att lägga till ytterligare en aspekt gällande arbetet och relationen mellan frivårdsinspektören och klienten, är vi särskilt intresserade av de kvinnliga förövarna och hur de som kvinnliga kriminella konstrueras av frivårdsinspektören. Vi vill ta reda på hur frivårdsinspektören talar om sitt

arbete med de kvinnliga klienterna, hur de beskriver kvinnornas problematik och om de upplever några skillnader i arbetet med de manliga klienterna.

1.1 Problemformulering

I ett sammanhang där 94% består av män och 6% av kvinnor (Kriminalvården, 2013) tror vi att det kan finnas en risk att kunskap och förhållningssätt skapas efter majoriteten. Då denna fördelning är gällande mellan manliga och kvinnliga klienter undrar vi om kriminalitet och frivårdens arbete är skapade efter manliga klienter, och om begreppet kriminalitet då skapas efter manliga klienters förutsättningar. Om så är fallet, kan man undra var kvinnorna hamnar inom Frivården. Vi problematiserar det faktum att man som kvinna under straffpåföljd, kan stå utanför ramen av kriminalitet och begreppet gärningsman. Frågan är då hur den kvinnliga identiteten skapas inom Frivården, och hur detta i sin tur påverkar frivårdsinspektörens arbete med den kvinnliga klienten. Enligt Ungmark (1992) kan detta utanförskap i den manliga sfären göra att de kvinnliga brottslingarna blir en minoritet och att det då skapas stereotypa föreställningar om den kriminella kvinnan som exempelvis offer eller tung missbrukare. I tillägg till detta finns det både historiskt sett och nuvarande traditionella föreställningar om kvinnligt och manligt (Hirdman, 2003). Dessa föreställningar är övergripande och finns i alla sektioner och samhällsinstanser. Inom Kriminalvården och Frivården kan detta få effekter då de arbetar med kvinnliga klienter. Med detta i åtanke kan det antas att frivårdsinspektörernas föreställningar om de kvinnliga klienterna är relevanta, inte minst i bemötandet av kvinnorna.

1.2 Relevans för socialt arbete

Foucault (2003) beskriver fängelsemiljön som en instans med egna regler och ett eget språk, som tillsammans med andra instanser bildar en makt. Denna makt är inte gällande bara på anstalter utav kriminalvårdare utan i samhället som stort, och därmed även av frivårdsinspektörer då klienterna fortfarande genomgår sin straffpåföljd och har kontinuerlig kontakt med sin övervakare. Frivården är ju också en del av den makt och samhälleliga instans som Foucault beskriver. Foucault menar att makten i sig självt och konstruktioner som formas av makten speglas av den samhälleliga kontexten (Danaher, Schirato & Webb, 2000). Med detta i åtanke är konstruktionerna av kvinnor och kvinnliga förövare således inte enbart relevanta för ett kriminologiskt perspektiv utan också ett samhällsperspektiv. Detta inte minst inom socialt arbete där socialarbetaren på flera sätt kan komma i kontakt med dessa kvinnor

inom Kriminalvården och Frivården, men också utanför dessa myndigheter som exempelvis Socialförvaltningen och Arbetsförmedlingen.

Forskningsämnet bör också belysas då statistik från Brottsförebyggande rådet (1990) och från Kriminalvården (2013) visar att kvinnors brott ökar i snabbare takt än männens och att de på samma sätt som männen behöver en anpassad och god vård. Därför är det viktigt att fördjupa förståelsen om kvinnor som begår brott samt att skildra deras situation. Det är även relevant för socialt arbete då vi i vårt arbetsliv kommer att beröras av genusfrågor och aspekter kring hur människor beskrivs och bemöts. Detta leder i sin tur till frågan om vilka konsekvenser som blir gällande för de människor som står under beskrivningarna. Då könsroller och begrepp som "brottslighet" och "förövare" förändras med tiden, anser vi det också viktigt att personer som arbetar inom socialt arbete reflekterar över och ser personerna som står under begreppen som en del av ett större sammanhang.

1.3 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med studien är att undersöka hur den kvinnliga klienten beskrivs i samtal med frivårdsinspektörer. Vi intresserar oss för vilka uppfattningar som finns om den kvinnliga förövaren, och om det går att urskilja några gemensamma teman i frivårdsinspektörernas berättelser. Vidare intresserar vi oss för hur frivårdsinspektören beskriver samhällets syns på de kvinnliga förövarna och vad de tror ligger till grund för de brottsliga handlingarna. Våra övergripande frågeställningar inrymmer dessa aspekter.

Våra forskningsfrågor lyder:

- Vad har frivårdsinspektörerna för föreställningar om de kvinnliga klienterna?
- Hur beskriver frivårdsinspektörerna interaktionen med de kvinnliga klienterna?

1.4 Vissa centrala begrepp

Frivården: Frivården är en del av Kriminalvården. Frivården är en myndighet som ansvarar för påföljder som sker i frihet. En stor del av arbetet handlar om övervakning, denna innehåller både stöd och kontroll. Frivården bedriver även motivations- och påverkansarbete, upprätthåller samverkan med andra instanser i samhället samt utför verkställighetsplanering (Kriminalvården, 2013).

Övervakning: Övervakning sker utanför anstalter och i klientens hem. Övervakningen inom Frivården kan ha olika orsaker som grund och den kan utformas på olika vis, i samband med olika brott. En klient kan få övervakning från Frivården i samband med villkorlig frigivning från anstalt, dom om skyddstillsyn i kombination med samhällstjänst eller dom om intensivövervakning med fotboja. Beslut om övervakning beror på att man vill minska risken för återfall i brott. Övervakningen skall fungera på så sätt att klienten skall kontrolleras men även stödjas och hjälpas för en optimal vård. Klienten har kontinuerlig kontakt med en frivårdsinspektör eller med lekmanövervakare som arbetar för frivården. Misskötsamhet kan leda till att övervakningstiden förlängs eller att skyddstillsynsdomen ändras till ett fängelsestraff (Kriminalvården, 2013).

Frivårdsinspektör: Handläggarna inom frivården namnges som frivårdsinspektörer och yrkesgruppen har oftast socionomutbildning eller annan likvärdig utbildning (Kriminalvården, 2013). När vi skriver övervakare i vår studie menar vi frivårdsinspektören, och inte lekmanövervakaren som i andra situationer också kan rymmas under begreppet övervakare men som ej har denna yrkeskompetens. Frivårdsinspektörens centrala arbetsuppgifter är att upprätthålla övervakning av klienter som dömts till en straffpåföljd. De har också till uppgift att utföra motivationsarbete i form av samtal samt att hålla i kriminalitets- och missbruksprogram. Frivården har ett nära samarbete med andra instanser, t.ex. arbetsförmedlingen, och frivårdsinspektören ska hjälpa klienten att ta kontakt med de myndigheter som behövs. Frivårdsinspektören utför en planering för dömda klienter under och efter straffpåföljden, och sköter personutredningar på uppdrag av domstolarna (Kriminalvården, 2013).

Kvinnlig förövare: Vi använder denna benämning på de kvinnliga klienterna som är dömda för brott. Andra benämningar vi använder oss av, som har samma innebörd, är den kvinnliga brottslingen eller den kriminella kvinnan.

Kriminalitet: Då vi i vår studie undersöker frivårdsinspektörers konstruktioner krävs det således att den kvinnliga klienten begått brott som hon blivit dömd för, och att Frivården då kopplats in under straffpåföljd. När vi talar om kriminalitet blir det för oss alltså den kriminalitet som ligger till grund för ett eller flera dömda brott, som genererat i straffpåföljd. Brotten kan vara de högsta i straffskalan, däribland exempelvis mord, dråp och mordbrand men även lindrigare brott som stöld, mened och narkotikabrott (SFS 1962:700).

2 Bakgrund

I detta kapitel kommer vi att behandla kvinnor och brottslighet ur flera perspektiv för att skapa en djupare insikt om fenomenet. Vi behandlar några utvalda teorier och forskningsansatser, och vad dessa kommit fram till i ämnet under rubrikerna historisk syn och tidigare forskning. Vi behandlar även hur den kvinnliga brottsligheten ser ut idag och tänkbara orsaker till denna. Detta gör vi för att kunna förstå frivårdsinspektörernas berättelser och konstruktioner i det sammanhang som råder just nu. Viktigt är också att reflektera kritiskt över vårt eget perspektiv, vilket vi gör under rubriken förförståelse.

2.1 Historisk syn

För att få en uppfattning om de åsikter som råder om kvinnliga förövare och tankar om deras beteenden, kan det vara av vikt att skapa en historisk inblick i varifrån föreställningarna kommer.

Marja Walldén (2000) skriver att det länge ansågs att kvinnor hade vissa medfödda naturliga egenskaper som gjorde att de inte begick lika många brott som män. Kvinnorna var födda till att ta hand om familj och förväntades ha stor empatisk förmåga. De ansågs också ta mindre initiativ än män, vara mindre aggressiva och våldsbenägna. Dessutom skulle kvinnor vara laglydiga och plikttrogna. Dessa kvinnliga egenskaper ansågs vara självklara och det tycktes inte nödvändigt att vetenskapligt fastställa dem. Det antogs att dessa typer av egenskaper inte kunde innehas av brottslingar (Walldén, 2000).

Cesare Lombroso (2004) var en professor i psykiatri och forskare som i slutet av 1800-talet blev berömd på grund av sina skrifter om brott och kriminologi. Han undersökte varför kvinnor begick färre brott än män och skapade en stereotyp av hur en kvinnlig förövare var. Han ansåg att kvinnor som begick brott gick emot naturen och de egenskaper som kvinnor förväntades ha. Han delade upp kvinnorna som födda kriminella eller födda prostituerade, eller som födda vanliga kvinnor. Kvinnor som föddes som prostituerade menade Lombroso och Ferrero (2004) var vansinniga, hade få moderskänslor och var mycket erotiska. De födda kriminella var onda redan som barn, och mycket avundsjuka med bristande empati. Genom sina studier då Lombroso mätte hjärnor kom han fram till att det var få kvinnor som var födda till brottslingar men att de som var det var mycket brutalare än manliga kriminella. Kvinnorna verkade nästan vara så pass farliga att de blev monsterlika (Lombroso & Ferrero, 2004).

Lombrosos teorier ifrågasattes redan till en viss del när de kom, men fick trots detta stort genomslag och påverkade kriminologins utveckling i Sverige. Effekterna av Lombrosos teorier blev att brottsligt beteende och kvinnliga förövare började förklaras utifrån ett biologiskt perspektiv där de brottsliga kvinnorna bestod av en speciell fysisk människotyp som skiljer sig ifrån icke kriminella (Kordon & Wetterquist, 2010).

På 1950-talet föddes nya rön av idéer med forskaren och amerikanen Otto Pollak i spetsen. Han menade att kvinnor visst begick lika mycket brott som män, men att mörkertalet var mycket större då kvinnor var bättre på att dölja sina brott. Han menade också att kvinnors roll i samhället gjorde att de skyddades av strukturen och att de därför fick lindrigare straff när de väl blev dömda. Pollak ansåg att detta berodde på att kvinnan uppfattades som en moder av samhället och mildare till sin natur i jämförelse med mannen (Kordon & Wetterquist, 2010). Intressant för vår studie är att beakta dessa historiska föreställningar, då vi tror att de kan ha influerat nutida föreställningar av den kvinnliga förövaren och tillskrivit henne vissa egenskaper.

2.2 Förförståelse

I alla situationer går man in med tankar och någon sorts känsla av ett fenomen, vilket bildar en förförståelse. Förförståelsen påverkas av våra värderingar och begrepp och kommer således att påverka vår studie om frivårdsinspektörer och kvinnliga klienter. Vi ser dock inte vår förförståelse som ett hinder för vår studie så länge vi är medveten om dess existens. Ingenting kan heller upplevas utan en förförståelse, det på grund av att människan tolkar allt den upplever (Thurén, 1991).

Vi har en föreställning om att frivårdsinspektörerna har en viktig betydelse i sitt arbete med de kvinnliga klienterna, och vi tror att deras uppfattningar om kvinnorna influerar deras arbete och påverkar interaktionen dem emellan. Detta skulle i sin tur kunna påverka, huruvida och i vilken utsträckning, kvinnorna faller tillbaka i brott. Frivårdsinspektörerna har större makt i jämförelse med de kvinnliga klienterna och samtidigt har de en dubbel roll att fungera som både stödjare och bevakare till klienterna. Detta kan skapa en rollkonflikt hos frivårdsinspektörerna och göra att de använder språk och konstruktioner som ett maktmedel i sitt arbete för att hjälpa men också för att kontrollera kvinnorna (Foucault, 2003). Vi tror att konstruktionerna kan komma att fungera som maktmedel, kanske inte avsiktligt, men indirekt.

Genom att dessa konstruktioner stärker den kvinnliga förövaren som en homogen grupp med föreskrivna egenskaper, till exempel hur de kvinnliga klienterna förväntas vara och bete sig, kan detta leda till att de kvinnliga klienterna förbises som unika individer med olikheter och varierande bakomliggande problematik och behov.

Vi har teorier om att förväntade könsroller och fenomenet kvinnlig brottslighet har en betydelse för hur bemötandet ser ut gentemot kvinnorna och därmed hur samspelet utformas. I enlighet med Hirdmans genusteori utgår vi ifrån att fenomenen manligt och kvinnligt är något som vi människor i samhället skapar. Dessa konstruktioner förändras kontinuerligt (Hirdman, 2003). I relation till vår studie innebär detta att frivårdsinspektörerna bör vara en del av denna konstruktion. Då de står i nära förankring med den kvinnliga klienten anser vi det särskilt intressant att höra deras tankar om henne. Vi tror att den eventuella risken att den kvinnliga förövaren överskuggas av den manliga, är större inom Frivården än på anstalt då kvinnor och män har skilda anstalter, men inom Frivården däremot ska både kvinnor och mäns behov tillgodoses av samma instans.

Då vi inspirerats av Hirdmans genusteori om socialt konstruerade kön och Foucaults teori om maktbegrepp och normalisering är det viktigt att påminna oss själva att inte utesluta uppkommet material som stöds av andra teorier, med andra ord att sträva efter att ha ett öppet sinne. Vi söker i vår studie inte heller efter en objektiv sanning utan den sanning som skapas i konstruktioner, samtal och interaktioner.

2.3 Tidigare forskning

Då kvinnor började uppmärksammas inom svensk kriminologisk forskning var det huvudsakligen som offer för manligt våld (Walldén, 2000). Trots att intresset idag för kvinnor som förövare har ökat är det fortfarande ett bristande forskningsområde i Sverige. Detta kan ha sin förklaring i att kvinnor procentuellt sätt begått brott i mindre utsträckning än män, och att de då förbisetts i forskning och samhällsdebatten som aktiva förövare (Chesney-Lind, 1997). Vid vår sökning efter forskning gällande kvinnliga brottslingar fann vi en del material. Flera av dessa studier berörde dock den kvinnliga klienten på anstalt eller den kriminella kvinnan under missbruksbehandling. Vi fann ett färre antal engelska studier som berör vårt syfte om frivårdsinspektörer och deras konstruktionen av den kvinnliga förövaren. Vi har använt oss av tre vetenskapliga artiklar, som relaterar till studiens syfte och frågeställningar.

2.3.1 Frivårdens arbete med kvinnliga klienter

I vår sökning efter forskning, har vi funnit material som mer allmänt berör kvinnlig brottslighet som ett fenomen, men där även konstruktioner av fenomenet diskuteras. Ungmark har i sin avhandling *Kvinnor Brotts Övervakning* (1992) skrivit om forskningsbristen gällande kvinnor och brott i Sverige, när kvinnan är förövaren. Hon menar att gruppen är underprioriterad och hamnat i skymundan, och att detta leder till frågor och är en aspekt av forskning i sig. Ungmark behandlar i sin avhandling ämnet övervakning av kvinnor, och hennes syfte är att förstå hur kvinnliga klienter förhåller sig till övervakning och hur frivårdsinspektörerna förhåller sig till de kvinnliga klienterna. För att undersöka detta har hon både intervjuat personal vid frivårdsmyndigheten och kvinnliga klienter (Ungmark, 1992). Särskilt relevant för vår uppsats är den del av hennes resultat då frivårdsinspektörerna får berätta om skillnader mellan kvinnor och män gällande övervakning och vad som är specifikt med övervakningen av kvinnliga klienter. Ungmarks resultat pekar på att kvinnliga klienters upplevelse av sin övervakning är beroende av deras egna bakomliggande problem men även av övervakningspersonernas förhållningssätt. Det framkommer i hennes intervjuer att Frivårdens personal behandlar kvinnliga klienter annorlunda än manliga. Hon menar i tillägg att frivårdsinspektörernas beteende gentemot de kvinnliga klienterna blir annorlunda för att de reagerat på kvinnornas problembild och situation. Frivårdsinspektörerna har en tendens att se de kvinnliga klienterna som offer under ett långt tillbakaliggande drogmissbruk och ofta även i en beroendeställning av en man (Ungmark, 1992). I samtal med frivårdsinspektörerna angående kvinnorna beskriver de en mer komplex problematik hos de kvinnliga klienterna än hos de manliga. På grund av dessa föreställningar om en särskild problembild hos de kvinnliga klienterna vill frivårdspersonalen i första hand hjälpa kvinnorna med djupgående problem. De intagna kvinnorna som deltagit i Ungmarks avhandling efterfrågar dock främst praktisk hjälp och stöd i vardagliga ting.

Kerstin Svensson (2001) har i sin avhandling behandlat Frivården, dels som organisation men också som praktik. Hon har kartlagt funktionen som denna verksamhet har i samhället och hur dess samarbete ser ut med andra verksamheter. Avhandlingen är en kombinerad intervju- och arkivstudie. Studien bygger på intervjuer med frivårdens handläggare, klienter och lekmanövervakare. Svenssons avhandling är inte inriktad på just kvinnliga klienter, men är relevant för vår studie då vi inriktat oss på frivården. Vi är intresserade av att studera

frivårdsinspektörers förhållningssätt, inte bara gentemot kvinnor, utan hur de allmänt talar om sitt arbete på frivården och hur deras primära arbetsuppgifter ser ut (Svensson, 2001).

Svensson skriver att det var först på 1990-talet då Frivården, som den ser ut idag, började ta form. Aktörerna inom frivården bytte namn, till exempel kallades den före detta skyddskonsulenten nu för frivårdschef. Det var även nu som verksamheten fick sitt formella namn Frivården. Svensson skriver att det inte bara handlade om ett namnbyte, utan om att hela verksamheten kom att förändras vid denna tid. Hon gör kopplingar till Foucault som menade att man kan skapa ett helt nytt objekt, av det redan befintliga, genom att göra avgränsningar. Svensson menar att det var detta som skedde med frivården under 1990-talet, frivården var en helt ny praktik, men byggdes likväl upp av de tidigare former som förekommit och därmed reproducerade den sina föregångares mönster (Svensson, 2001).

I diskussionen som förs av Svensson, utifrån de utförda intervjuerna, framlägger hon en verksamhet som står på en grund utan egna materiella resurser till hjälp. Hon förklarar frivården som en verksamhet som främst bygger sin grund på människors kunskaper, engagemang samt välvilja. Hon beskriver att den bör ses som en förlängd arm till fängelset, hon menar att frivården med sina likartade tekniker och målsättningar, fungerar som ett fängelse ute i det fria. Med vårdande makt skall den hjälpa brottslingen till ett bättre liv. Det är samtalen mellan klient och aktör som är det centrala i frivård. Denna relation inrymmer både det stöd och den hjälp som klienten behöver för att etableras tillbaka ut i samhället, men den består också av en övervakning som märks tydligt ifall interaktionen mellan klient och frivårdens aktörer kommer i konflikt. Då blottas den dolda makt som förekommer i interaktionen. Svensson beskriver att det finns olika roller i mötet mellan klient och frivårdens aktörer. Dessa roller är en del av makten. De roller som en frivårdsinspektör kan ha varierar mellan behandlare, stödjare, kontrollör och den trötte. Medan klientens roller varierar mellan förändrare, pratare, motståndare och passiv. Svensson menar att det är den som besitter makten som först intar sin roll, och därmed sätter startpunkt för hur den vidare interaktionen kommer att te sig (Svensson, 2001). Om vi utgår ifrån Svenssons påstående om att det är samtalen som är det centrala i frivårdens verksamhet, och om det är i relationen mellan frivårdsinspektör och klient som makten framhålls, kan vi anta att frivårdsinspektörernas konstruktioner av kvinnorna har en stor betydelse. Beroende på de roller de själva antar och vilken roll de vidare applicerar på kvinnan i samtalen, kommer den fortsatta interaktionen att påverkas och i sin tur den kvinnliga klientens vård och hjälp tillbaka till samhället.

2.3.2 Kvinnliga klienters problematik och behov

M. Wright et al.(2007) har i sin studie uppmärksammat de skilda behov som kvinnliga och manliga klienter på anstalt har. De utgår ifrån en teori som kallas för ”gender-responsive”. Enligt teorin finns det könsspecifika faktorer rörande flickors beteende och samhällets gensvar på dessa leder till deras behandling i rättssystemet. Författarna till studien undersöker även hur den intagna kvinnans tid i fängelset påverkas av typiskt kvinnliga variabler. Variabler som i studien benämndes som kvinnliga och som mättes var bland annat föräldraskap, barnuppfostran, dålig självkänedom och missbruk. De studerade även faktorer som ansågs gällande för både intagna kvinnor och män, så kallade könsneutrala faktorer. Exempel på könsneutrala faktorer som mättes är antisociala attityder, låg utbildning, dålig stöttning från familjen och finansiella problem. Författarna undersökte hur varje ovanstående behov tillgodosågs, och när de inte gjorde det, vilka tjänstefel av kriminalvårdarna som begicks. Studien av kvinnornas behov på anstalt pågick mellan 6 och 12 månader. Resultaten visade att de kvinnliga internernas könsspecifika behov inte alltid blev tillgodosedda optimalt på anstalten och att detta ledde till att de mådde psykiskt sämre och därav blev också deras institutionella uppförande sämre (M. Wright et al., 2007). Med denna slutsats tror vi att det finns en risk att kvinnans sämre mående och upplevelserna under anstaltsvistelsen kommer att påverka den fortsatta rehabiliteringen inom Frivården.

Det förekommer att den kvinnliga brottslingen beskrivs utifrån ett offerperspektiv. I en studie utförd av en forskare vid namn DeHart studerades den kvinnliga brottslingens liv innan hon dömdes till fängelse. DeHart (2008) har utgått ifrån kvinnor som sitter på anstalt i USA. I studien, som består av 60 intervjuer med kvinnliga interner, har forskaren gjort en djupdykning i de kvinnliga brottslingarnas bakgrunder. Det som studerades var huruvida kvinnan varit utsatt för psykiska, fysiska eller sexuella övergrepp innan sin anstaltstid. I studien framkom det att den intagna kvinnan ofta varit utsatt för olika allvarliga trauman under stora delar av sitt liv. För en del av kvinnorna startade övergreppen redan i tidig ålder, genom att förmyndarna försåg dem med alkohol, tvingade dem att utföra stölder eller genom att de prostituerade flickorna. En stor del av kvinnorna i studien hade fallit offer för sexuella övergrepp och våld i relationer i vuxen ålder. Kvinnorna i studien berättade att minst några av brotten som de begått i vuxen ålder, var ett direkt gensvar på de övergrepp de varit med om. Nästan hälften av kvinnorna som deltog i studien beskrev händelser i deras vuxna liv när de begått brott, dessa brott kunde karakteriseras som ett försök till att försvara sig eller ett försök

till att stoppa det övergrepp som de utsattes för. Några av kvinnorna i studien beskrev händelser i sitt vuxna liv när de tvingades, genom fysiska angrepp eller hot, att begå andra brott som snatteri, pengabedrägeri, rån, prostitution, eller mord (DeHart, 2008).

För att förstå de val som kvinnorna gjorde, intresserade sig DeHart för att undersöka hinder som dessa kvinnor mötte på andra platser i deras liv. Dessa hinder var skapade utifrån eller förvärrades av de övergrepp som kvinnorna varit med om. För många av kvinnorna som deltog i studien påverkade övergreppen deras livssituation på flera sätt. Det bidrog till att försvåra för en normal integration i samhället och ett val av ett legalt liv. Det påverkade både hennes privata liv och hennes yrkesliv. Kvinnan uppvisade inte sällan svårigheter i att klara av sin skolgång eller sitt arbete, hon blev ofta beroende av droger och utåtagerande sätt (DeHart, 2008).

DeHart framkom i sin studie till att det går att se en förbindelse mellan kvinnornas roll som offer för olika övergrepp och de brott som de senare begick. Till exempel, kvinnor som var prostituerade som barn kunde fortsätta att prostituera sig i tonåren eller i vuxen ålder. På samma sätt kunde kvinnorna som blivit introducerade tidigt för droger av vuxna, ingå ett livslångt missbruk. Det kunde också finnas mer komplexa eller indirekta vägar, till exempel kunde narkotikamissbruk som härstammade ifrån kvinnans roll som offer leda till att hon senare begick andra brott. DeHart menar att det är värt att beakta att den kvinnliga brottslingen varit utsatt under större delen av sitt liv av olika sorters övergrepp, som lett till svårigheter i att integreras till samhället på flera plan, såsom i skola och arbete. Hon menar att deras val av att inte ha en kriminell livsstil framstår som märkligare än att kvinnorna faktiskt valt en sådan väg. DeHart framhåller att detta inte på något vis ursäktar eller rättfärdigar kvinnornas kriminella beteende, för hon menar samtidigt att de flesta av kvinnorna i studien haft en del egna val att begå brott eller inte. Men hon menar att medvetenheten kring vad som leder fram till att kvinnor gör sådana kriminella val, kan hjälpa till att skapa en förståelse kring varför valen har gjorts och samtidigt vilka typer av saker som kan hjälpa kvinnorna att göra andra val istället (DeHart, 2008). Trots att DeHart utgått ifrån kvinnor på anstalt, tror vi att det kan förekomma samma offerperspektiv på kvinnorna inom frivården. Intressant för oss är att undersöka om, och i så fall hur, frivårdsinspektörerna beskriver kvinnorna utifrån ett offerperspektiv.

2.3.3 De yrkesverksammas interaktion med kvinnliga klienter

Lindberg, professor och lektor vid Örebro universitet, leder en forskargrupp som inriktar sig på institutionella behandlingsmiljöer. Han har på uppdrag av Kriminalvårdens forskningskommitté utfört en omfattande studie om kvinnor på anstalt. Det empiriska materialet i Lindbergs studie består av enkätundersökningar och intervjuer av kvinnliga interner på kvinnoanstalten Hinseberg utanför Stockholm, och han har även intervjuat kriminalvårdare på samma anstalt. Syftet med studien är att beskriva kvinnornas erfarenheter av att vara frihetsberövade, deras situation och levnadsvillkor (Lindberg, 2005). I en del av studiens resultat beskriver Lindberg (2005) de kvinnliga internernas relation till kriminalvårdarna. Vi anser att Lindbergs undersökning är relevant för vår studie då det berör kvinnliga interners relation till den yrkesverksamma, vilket vi kan associera till kvinnliga klienters relation till frivårdsinspektörer. Han beskriver också kvinnornas erfarenheter av att vara under övervakning vilket även sker inom Frivården, om så än i mildare form i jämförelse med övervakningen på anstalter. Lindberg problematiserar den över- och underordning som finns mellan klienterna och personalen. Denna ordning menar han tar sig uttryck i exempelvis språket, där personalens kommunikation med de intagna får kvinnorna att känna sig som barn och omogna i jämförelse med kriminalvårdarna. Lindberg menar att detta kan begränsa utvecklingen av en vuxen och mogen relation interner och kriminalvårdare emellan, då klienterna lever sig in i rollen som underutvecklade eller omogna (Lindberg, 2005). Hans resultat visar dock också på positiva ambitioner av kriminalvårdarna att skapa nära behandlingsfokuserade relationer till klienterna, men att detta försvåras av en gammal mentalitet med ett tydligt vi- och dem-tänk. Denna mentalitet menar han ligger rotad hos såväl klienterna som kriminalvårdarna (Lindberg 2005). Studien visar också många gemensamma teman i hans intervjumaterial med internerna och kriminalvårdarna. Lindberg (2005) diskuterar bland annat att det upplevs förekomma både starka rollförväntningar och rollkonflikter i identiteten som kvinnlig förövare och likaså som kriminalvårdare på kvinnoanstalt. Lindberg påpekar också att det förekommer ett särskilt språk och kultur inom både gruppen av personal och gruppen av interner, och att detta språk och denna kultur skiljer sig åt. Skillnaderna kan bilda ett avstånd interner och kriminalvårdare emellan och kan i sin tur påverka bemötandet parterna emellan (Lindberg, 2005). Vi tror att denna över- och underordning kan skapas även i frivårdsinspektörernas yrkesroll då de besitter ett naturligt övertag över klienterna och därmed skulle Lindbergs slutsatser kunna tillämpas i interaktionen mellan frivårdsinspektör och klient.

2.4 Kvinnobrott idag

Att förklara kvinnliga förövare och kvinnlig brottslighet, har som tidigare nämnts i studien, ofta kopplats samman med egenskaper kring hur kvinnan "skall vara" och i motsats till detta hur den kvinnliga brottslingen saknar vissa av dessa kvinnliga egenskaper som gör att hon begår brott. Detta perspektiv är starkt förankrat biologiskt. På senare år har man dock intresserat sig för att diskutera och undersöka kvinnlig kriminalitet utifrån ett genusperspektiv. Dagens forskare är eniga om att det krävs forskning och olika perspektiv på kvinnors brottslighet om man ska få en realistisk bild av fenomenet och orsakerna till det, samt betonar de vikten av att belysa kvinnors brott (Walldén, 2000).

Kvinnors brottslighet ser olika ut beroende på vilken brottstyp det rör sig om. Idag ökar brottsligheten i snabbare takt bland kvinnor än bland män. Denna ökning gäller i samtliga brottskategorier, utom rån och häleri. Dock är det av vikt att nämna att det fortfarande är betydligt fler män än kvinnor som begår brott om ökningen studeras i absoluta tal (Ekbom, Engström & Göransson, 2003). Brottsförebyggande rådet (2007) har publicerat statistik över kvinnor som är misstänkta för brott, uppdelat i olika brottskategorier. I kategorierna dominerar brotten mened, stöld och falskt åtal. Rent allmänt har kvinnors brott ökat. År 1975 var 11% av de brottsmisstänkta kvinnor, medan siffran år 2007 uppnådde 20% av de brottsmisstänkta. Även kvinnors våldsbrott har ökat kraftigt, mellan åren 1975 till 2007 är ökningen för kvinnor 90%, medan männen inom samma kategori ökat med knappt 30% (Brå, 2007). Beroende på vilket brott som begåtts, åldern på brottslingen och om i detta fall kvinnan begått några tidigare brott bestämmer vilken påföljd som hon döms till. I de fall där domen blir fängelse kan hon dömas till vård på öppen eller slutan anstalt. Kvinnor intagna på anstalt är dömda för brott som våldsbrott, dråp, mord och narkotikabrott (Brå, 2007).

3 Teoretiska perspektiv

I detta kapitel redogör vi för de tre teoretiska utgångspunkter vi valt att använda oss av. Vårt syfte med studien är att undersöka hur den kvinnliga klienten beskrivs av frivårdsinspektörerna, av den anledningen har vi valt att använda oss av genusteorin som understryker kön och dess uppkomst. Frivårdsinspektörer besitter en viss kontroll över de kvinnliga klienterna och klienterna måste rätta sig efter Frivårdens regelverk, därför ansåg vi att Foucaults maktteori var användbar till vår studie. För att skapa en förståelse kring varifrån frivårdsinspektörernas uttalande har sin grund har vi slutligen valt att använda oss av den naiva teorin. Våra teoretiska utgångspunkter kommer att återkopplas i analysdelen, men de beaktas genomgående i hela studien då de är en del av vår metod och influerar därmed hur vi tolkar vårt intervjumaterial.

3.1 Genusteori

I vår studie är vi intresserade av att studera frivårdsinspektörers syn på den kvinnliga internen. Hur de definierar dessa kvinnor, och vilken betydelse denna konstruktion har för den vård som kvinnorna ges. Vi har valt att utgå ifrån genusteorin för att förstå hur ojämställdhet och jämställdhet uppstår. Nationalencyklopedin (2013) förklarar genusteorin som en beteckning för olika teorier inom samhällsvetenskapen där manligt och kvinnligt beskrivs som sociokulturella kategorier som är föränderliga över tid.

Genus kommer ursprungligen ur latinets ”gen-ere”, som betyder slag, sort, släkte eller kön. Det var först i början på 1980-talet som det engelska ordet ”gender” uppkom i den feministiska forskningen. I Sverige anammade vi uttrycket, då vi var i behov av ett nytt ord för att belysa skillnaderna som fanns i samhället i uppfattningar och föreställningar mellan könen. Genus består av samhällets konstruktioner, vad gäller värderingar, attityder och erfarenheter gentemot kvinnor och män (Hirdman, 2003). Att flickor ska leka med dockor och pojkar med bilar är bara ett av alla de exempel på hur vi i samhället skapar genus. Vi är nyfikna att ta reda på hur anställda inom Frivården skapar en konstruktion av den kvinnliga förövaren utifrån genusaspekten.

Det förekommer ett flertal olika teorier som behandlar genus. Till vår studie har vi valt att utgå ifrån historikern Hirdmans teori. Hirdman menar att det finns företeelser som är typiskt kvinnliga och de som är typiskt manliga. Dessa företeelser skapar vi själva, det vill säga

samhällets medborgare. Detta skapande görs kontinuerligt och inte sällan omedvetet. Genus är inte statiskt över tid och rum, det vill säga att konstruktionen över vad som är kvinnligt och manligt är föränderligt och definieras olika beroende på vilket land och vilken kultur man befinner sig i. Överlag värderas det manliga bättre än det kvinnliga, och har gjort sedan urminnes tider med sin startpunkt redan för tvåtusen år sedan. Den manliga dominansen kan utläsas redan i tidiga texter, inte minst i Bibeln (Hirdman, 2003).

”Då lät Herren Gud en tung sömn falla på mannen, och när han hade somnat, tog han ut ett av hans revben och fyllde dess plats med kött. Och Herren Gud byggde en kvinna av revbenet som han tagit av mannen och förde henne fram till mannen. Då sade mannen: Ja, denna är nu ben av mina ben och kött av mitt kött. Hon skall heta maninna, ty av mannen är hon tagen.”

- *Bibeln, Första Mosebok 2:15*

Manliga företeelser och mannen som norm menar Hirdman kan skapas överallt i samhället och av alla medborgare (Hirdman, 2003). Frivården borde inte vara ett undantag från denna tes. Intressant i vår studie är hur dessa sociala konstruktioner tar sig uttryck i frivårdsinspektörernas berättelser. Då det finns kvinnliga klienter inom Frivården, men i minoritet, tror vi att det kan finnas en risk att kvinnlig brottslighet värderas utifrån konceptet av manliga brottslingar då de är i majoritet. I en antologi som behandlar feministisk kritik av den kriminologiska forskningen framkommer det att det inom detta ämne finns en viss genusblindhet. Med detta menar författarna att kvinnan tenderar att falla bort från den kriminologiska forskningen, och ofta berörs inte kvinnan överhuvudtaget i studier rörande brottslighet. De skriver, i enlighet med Hirdmans påstående om att det i samhället finns en manlig norm, och att det inom kriminologin är mannen och pojken som är normen (Lander, Pettersson & Tiby, 2003).

3.2 Foucault

Vi har tänkt använda oss av Foucaults maktteori som en del av det teoretiska underlaget för att kunna analysera empirin som framkommer i resultatet. Genom Foucaults definition av makt skulle vi kunna utläsa vårt resultat från våra intervjuer där frivårdsinspektörerna beskriver deras konstruktioner och föreställningar om den kvinnliga förövaren/klienten. Deras konstruktioner kan ses som ett maktmedel både gentemot den kvinnliga klienten, men också på så sätt att deras konstruktioner är en del av en större makt och kontext i sammanhanget. En

aspekt med Foucaults teori är just att han menar att makt inte handlar om ett ensidigt agerande utan hur människor förhåller sig till makten och varandra i en specifik situation (Foucault, 2003).

Foucault förklarar samhällets maktrelationer där varje institution, däribland fängelset, utövar sina egna makttekniker och strategier, men de kopplas ändå samman och vilar på andra instanser och samhället i övrigt. Detta skulle kunna tillämpas i vår undersökning då Frivården är en betydande del i Kriminalvårdens instans och där det förekommer en relation med en föreskriven ojämn maktbalans, då klienten på grund av sitt brott är underordnad och frivårdsinspektören i sitt yrke som övervakare är överordnad. Frivårdsinspektörerna bildar en kontext och föreställningar om den kvinnliga klienten, samtidigt som de lever i och influeras av en större kontext av uppfattningar över den kvinnliga förövaren. Detta samtidigt som den kvinnliga klienten själv är med och formar makten i relationen till frivårdsinspektören, i det löpande maktsammanhang som Foucault beskriver.

Då vi undersöker föreställningar och konstruktioner, är således språket viktigt. I teorin beskrivs inte språket som en makt, men däremot som en maktteknik som kan användas för att konstruera ord till levande ting, därmed kan begrepp fastslå en identitet (Foucault, 2003). För att kunna urskilja och tolka ett fenomen, såsom frivårdsinspektörers verklighet av kvinnliga klienter, krävs det att vi delar upp deras ord och konstruktioner så att meningar som varit dolda blir synliga. Vid tolkning av texter i sin helhet kommer inte de inre värdena att komma fram, då texten skapar ett sammanhang där bara konkreta värden är synliga (Foucault, 2002).

I enlighet med Foucaults teorier är frivårdsinspektörernas ord om de kvinnliga klienterna viktiga att beakta i vår studie då de skapar en kontext, var den kvinnliga förövarens identitet ryms. Kriminalvården som instans och deras straffpåföljder, där i räknat Frivården, är delaktiga i samhällets skapande och formande av begreppen ”brott” och ”brottslighet”. Då straffpåföljd är centralt för brottslighet kommer instansen vara med att påverka synen på vad som är lagligt och olagligt samt rätt och fel. Detta i sin tur bildar en kunskap om vilka som begår olagliga handlingar och hur dessa förövare ser ut (Foucault, 2003). Kriminalvården, anstalter och Frivården skapar därmed kunskap om de fångar som befinner sig i instansen, och den kunskapen om fångarna är samtidigt en del av kontrollen av dem (Foucault, 2003).

3.3 Socialarbetaren och naiva teorier

Den tredje teori vi valt att använda oss av som en teoretisk utgångspunkt är Olssons (2009) teori om hur erfarenheter och praktisk kunskap används i socialt arbete. De erfarenheter och den praktiska kunskap som socialarbetaren har med sig kallar Olsson i sammanhanget för naiva teorier. De naiva teorierna är viktiga i allt socialt arbete, inte minst i samtal och interaktion med klienter då relationen mellan socialarbetaren och klienten formas (Olsson, 2009). Olsson menar att de naiva teorierna finns med oss i alla situationer och möten, vi använder de varje dag för att förenkla och förklara händelser och beteende. De naiva teorierna sker genom att vi drar slutsatser efter våra erfarenheter och det gör att vi efterhand bildar föreställningar av de slutsatser vi dragit. Dessa föreställningar blir för oss en sanning i den just då rådande situationen. De naiva teorierna tillämpas när vi varit med om samma fenomen eller problematik tidigare, och även i nya liknande situationer använder vi oss av dessa föreställningar. Olsson (2009) menar att dessa naiva teorier används i det praktiska arbetet med klienter och att det går att hitta gemensamma nämnare i socialarbeters naiva teorier som kan urskiljas. De gemensamma nämnarna i de naiva teorierna hos socialarbetare bildar ofta kategorier av ett fenomen eller ett problem och då en motsvarande kategori hur det går att handskas med fenomenet eller åtgärda problemet. I de naiva teorierna kan alltså två dimensioner utläsas, en förklaringsmodell och en behandlingsmodell. Förklaringsmodellen handlar om socialarbetarens teorier för att förstå klientens problematik och bakgrund, medans behandlingsmodellen handlar om hur problematiken skall hanteras och hur klienten skall hjälpas. Förklaringsmodellen kommer således att påverka behandlingsmodellen och anpassa sig efter denna (Olsson, 2009). Olsson fick i sin studie, om naiva teorier hos socialarbetare med olika arbetsuppgifter, fram gemensamma kategorier för deras förklarings- och handlingsmodeller. De största kategorierna han fick fram inom förklaringsmodellerna var kärleksbrist hos klienterna - från barndom till nuvarande tillvaro, uppfostringsbrist, traumateori, stress och inre resursbrist. Dessa hade i många fall koppling till hur socialarbetaren ansåg att hjälpen för klienten skulle utformas, där de största kategorierna var återuppfostran, kompensation för kärleksbrist, den ovillkorliga lyssnaren, aktiv bearbetning och den praktiska fixaren. Kategorierna är enligt Olsson (2009) förenklade och de går i många fall in i varandra, dock menar han att de ofta följer dessa mönster hos yrkespersoner inom socialt arbete.

I vår studie är Olssons (2009) naiva teori tillämpbar på så sätt att frivårdsinspektörerna har egna naiva teorier och konstruktioner om den kvinnliga klienten, då alla våra intervjupersoner arbetat med kvinnliga klienter. Deras konstruktioner av den kvinnliga klienten grundar sig enligt teorin till en viss del av deras tidigare erfarenheter med kvinnliga klienter, både genom deras yrke men även utanför yrkesrollen i vardagliga interaktioner och i samtal om kvinnliga brottslingar. Olssons teori menar vidare, att beroende på vilka förklaringsmodeller som socialarbetaren tillskriver sin klients problematik, hör detta ihop med hur det efterföljande arbetet kommer att te sig med klienten. I vår studie är alltså frivårdsinspektörernas förklaringsmodeller om kvinnliga brottslingar ytterst relevanta för hur de konstruerar kvinnliga klienter och hur deras interaktion med klienten kommer att utformas. Ytterligare ett led i frivårdsinspektörernas förklarings- och behandlingsmodeller är att de även kan komma att påverka vilka insatser som blir aktuella. Viktigt att poängtera är att Olssons (2009) teori inte säger att dessa förklaringsmodeller och konstruktioner är statiska, utan de förändras och utvecklas i samspeletsprocessen med klienten. Vidare är det också av vikt för oss själva att vara medvetna om att vi, i rollen som författare till studien, är påverkade av våra egna naiva teorier. Val av metod är ett exempel där våra tidigare erfarenheter kan spela in, därför är det viktigt att upprätthålla ett kritiskt tänkande och granska alternativa metoder. Med utgång ifrån den naiva teorin har vi strävat efter att ha ett kritiskt förhållningssätt igenom hela arbetet med studien.

4 Metod & metodologiska överväganden

Följande kapitel kommer att handla om vilken metod vi valt att arbeta med och anledningen till varför vi valt just denna metod. Vi kommer att föra en diskussion över metodens för- och nackdelar, kritiskt reflektera över våra val och diskutera alternativa metoder. Vi kommer att återknyta till denna kritiska reflektion under rubriken 6.2 Metoddiskussion.

4.1 Val av metod

Vi har använt oss av den kvalitativa metoden då syftet med vår studie är att få fram personliga uppfattningar, känslor och värderingar från frivårdsinspektörer. Vi är inte intresserade av att undersöka hur många som tycker en sak, utan snarare varför de tycker som de gör. Vi vill inte producera en studie som fokuserar på siffror utan på ord. Detta är några av de tydligaste skiljaktigheterna mellan kvalitativ och kvantitativ forskning (Bryman, 2011). Den kvalitativa forskningen skiljer sig från den kvantitativa på flera plan. Forskaren i en kvalitativ studie utgår ifrån en kunskapsteoretisk ståndpunkt som innebär att vikten ligger på att förstå den sociala verkligheten på grundval av hur deltagarna i en viss miljö tolkar denna verklighet (Bryman, 2011). I relation till vår studie innebär detta att den verklighet som vi undersöker utgörs av frivårdsinspektörernas åsikter och tankar av subjektiv karaktär. En annan anledning till valet av kvalitativ metod är att vi vill vara närvarande när vi samlar empirin till vårt resultat. Vi vill medverka när intervjupersonerna svarar på frågor för att kunna höra direkt vad frivårdsinspektörerna säger och kunna få oklarheter tydliggjorda.

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer med frivårdsinspektörer för att samla in vår empiri. Det finns två typer av kvalitativa intervjuer; ostrukturerade och semistrukturerade (Bryman, 2011). Våra intervjuer har en semistrukturerad utformning med ett färdigt frågeformulär. Anledningen till att vi valt denna metod är att vi vill säkerställa att alla intervjupersoner får frågor ställda ifrån samma teman. Däremot kommer frågornas karaktär att vara öppna, vilket ger intervjupersonen stor frihet att utforma svaren som passar honom eller henne bäst. Vi har även gjort utrymme för frågor som inte är med i vår intervjuguide, till exempel frågor som anknyter till något som intervjupersonen sagt (Bryman, 2011).

4.2 Metodens förtjänster och begränsningar

Fördelarna med att använda sig av den kvalitativa metoden är att forskaren kan ha ett flexibelt arbetssätt (Bryman, 2011). Intervjuaren är inte bunden vid att följa ett färdigt frågeformulär,

utan det finns en större frihet att ställa följdfrågor som uppkommer under intervjuens gång. Kvalitativ metod är också att föredra när syftet är att studera känslor, tankar och få fram uttömmande svar. Med den kvalitativa metoden är det lättare för forskaren att komma närmare in på den verklighet som skall undersökas, och att studera denna i dess naturliga miljö (Bryman, 2011).

Den kvalitativa forskningen har fått kritik för att vara alltför subjektiv. Det har också framkommit att det är svårt att replikera en kvalitativ undersökning och att det är problematiskt att generalisera resultaten. Det finns också en risk att som intervjuare eller observatör påverka intervjupersonen eller den kontext som studeras (Bryman, 2011). Med andra ord kan man ifrågasätta hur naturlig den miljö som studeras egentligen blir? I vår studie skulle exempelvis frivårdsinspektörerna kunna påverkas av att vi planerar att utföra våra intervjuer på frivårdskontoren då detta är deras arbetsplats och därmed inte en neutral plats. Vi kan alltså inte utesluta att miljön och kontexten som frivårdsinspektörerna befinner sig i påverkar deras berättelser. Vidare utesluter vi inte heller det faktum att miljön kan påverka oss som intervjuare, då deras arbetsplats är en obekant plats för oss.

4.3 Reflektion kring alternativ metod

Den kvantitativa metoden innebär ofta att forskaren klargör eller undersöker omfattningen om ett ämne, detta görs exempelvis med en enkätundersökning. Den kvantitativa metoden har ofta fasta svarsalternativ och de data som framkommit analyseras efter hypoteser (Bryman, 2011). Denna metod anser vi inte lämplig för vår studie då vi vill belysa frivårdsinspektörernas konstruktioner av de kvinnliga klienterna. Vi vill undersöka deras personliga reflektioner och förstå deras upplevda livsvärld. Detta tror vi är svårt att göra i en enkätundersökning med fasta svarsalternativ, då intervjupersonernas naiva teorier och reflektioner har svårt att framkomma. Vi söker alltså inte en mängd information om kriminalvårdarna och de kvinnliga internerna, utan vi söker en förståelse och en djupare kunskap.

En kvalitativ fokusgruppsintervju hade kunnat vara en alternativ metod som passat vår frågeställning då den, precis såsom en kvalitativ intervju, söker efter djupare kunskap och perspektiv ifrån intervjupersonerna. Fokusgruppsintervju är en metod som är lämplig vid undersökningar av upplevelser och erfarenheter, då det går att se hur medlemmar i en grupp

diskuterar ett valt ämne (Bryman, 2011). Diskussionerna hålls av en opartisk diskussionsledare, till exempel av den som skriver studien. Målet med diskussionerna är att få ut så mycket information kring ett utvalt tema som möjligt (Kvale & Brinkmann, 2009). Att valet inte föll på fokusgruppsintervju som metod beror på att vi främst inte söker en bredd av information gällande föreställningar om den kvinnliga förövaren. Vi är snarare ute efter att undersöka djupgående föreställningar hos ett mindre antal personer. Vi ser även en risk i att i vårt fall använda fokusgruppsintervju då ett öppet diskussionsklimat kan innebära att alla deltagare inte kommer till tals av olika anledningar och att detta resulterar i att mycket kan bli osagt. Vi ser också en risk i att intervjupersonerna skulle kunna påverka och influera varandra allt för mycket i en öppen diskussion.

4.4 Urval och val av intervjupersoner

Till vår studie har vi intervjuat nio frivårdsinspektörer från tre olika frivårdskontor i Södra Sverige. Vi valde att intervju frivårdsinspektörer och inte kvinnliga klienter dels på grund av att vi vill undersöka frivårdsinspektörernas perspektiv och sätta oss in i deras konstruktioner, men även för att det var svårt att genomföra då det var svårt att få tag på kvinnliga klienter inom Frivården som var villiga att medverka i vår studie.

Vi vände oss till fem frivårdskontor i Södra Sverige. Information om studien skickades ut till cheferna som i sin tur vidarebefordrade denna information till de anställda frivårdsinspektörerna. Av de fem kontor vi kontaktade tackade sammanlagt nio frivårdsinspektörer på tre av kontoren ja till ett deltagande. Då syftet är att analysera djupgående konstruktioner om kvinnliga brottslingar, poängterade vi vikten av att intervjupersonerna skulle stå under de kriterier som krävs för att kunna förmedla det material som vi vill undersöka. Vi har valt våra intervjupersoner utifrån att de arbetar som frivårdsinspektörer på ett frivårdskontor och att de har erfarenhet av att arbeta med kvinnliga klienter inom verksamheten. Detta gör att vårt urval är strategiskt utvalt. Enligt Kvale & Brinkmann (2009) innebär ett strategiskt urval att de respondenter som deltar i studien valts ut på grund av att de innehar den mest relevanta kunskapen inom det berörda området. Urvalet av intervjupersoner bestäms inte endast av antal, utan i en kvalitativ intervju ska data insamlas tills forskaren anser att intervjuerna ger mättnad och ytterligare material inte krävs (Kvale & Brinkmann, 2009). Att vi intervjuade nio frivårdsinspektörer beror på att det var detta antal personer som tackade ja till att delta. Vi upplevde även en mättnad efter dessa intervjuer och

kände inte något behov av att samla ytterligare empiri till studien.

4.5 Tillvägagångssätt

Vår grundtanke med studien var att inrikta oss på Kriminalvården, och att intervjua kriminalvårdare anställda på Sveriges kvinnoanstalter. Vi kontaktade de sex kvinnoanstalter som finns i Sverige, vi fick dock avslag på dessa. All första kontakt togs via telefon och därefter skickades informationsbrev ut via e-mail.

Vi bestämde oss därefter för att ändra inriktning på studien och intervjua frivårdsinspektörer istället. Vi kontaktade fem slumpmässigt utvalda frivårdskontor i Södra Sverige. Vi skickade ut information om studien till cheferna på vardera kontor och detta resulterade i att vi fick nio stycken frivårdsinspektörer till att medverka i studien. Vi bokade en tid med samtliga informanter. Vi informerade dem om att intervjun skulle pågå i omkring en timme men att vi inte kunde lämna en mer exakt tid än så, då vårt syfte är att skapa en samtalsliknande miljö och det känns fel att begränsa oss med tidsramar. Det viktiga var att vi skulle få svar på de frågor vi är där för att ställa. Minst en vecka innan varje intervju ägde rum skickade vi ut ett informationsbrev via e-mail till frivårdsinspektörerna. Vid intervjuerna vi utförde med frivårdsinspektörer var vi båda närvarande. Vi använde i alla intervjuer diktafon för att spela in samtalen. På så vis kunde vi koncentrera oss på att anteckna tankar och intryck under och efter intervjuerna. Vi använde oss av en semistrukturerad intervju med inledande slutna, mer allmänna frågor om deras yrkesroll frågor och därefter frågor som var öppna till karaktären. Vi formulerade frågor utifrån våra specifika teman. Vi ställde också icke förutbestämda följdfrågor då vi ansåg att svaret vi fick var oklart eller då vi behövde ytterligare information kring något.

4.6 Bearbetning av material & analysmetod

Efter varje intervju pratade vi ihop oss om våra personliga tankar och upplevelser vi haft under intervjun. När alla intervjuer var genomförda och vi skulle transkribera dem delade vi upp de inspelade intervjuerna emellan oss. Transkribering är oftast väldigt tidskrävande men också väldigt viktigt för en vidare analys (Bryman, 2011). Anledning till att vi delade upp intervjuerna mellan oss var för att motverka tidsaspekten. Dock ansåg vi det viktigt att ha en gemensam genomgång av de slutförda transkriberingarna för att föra en diskussion om eventuella svårigheter vi stött på. Därför satte vi oss ned och lyssnade igenom våra

inspelningar tillsammans, läste transkriberingarna och de anteckningar vi fört under intervjuerna. På så vis kunde vi lättare skapa oss ett helhetsintryck av vad som framkommit.

Under analysprocessen har vi använt oss av meningskoncentrerad analys, vilket ofta förekommer i kvalitativa studier (Kvale & Brinkman, 2009). Meningskoncentrerad innebär att forskaren gör en sammanställning av det mest väsentliga som har sagts i meningar och uttalanden av intervjupersonerna och forskaren formulerar sedan om det till några få ord. I en meningskoncentrerad analys kan forskaren analysera intervjuer genom att leta efter betydande meningsenheter och saker som sagts för att därefter utveckla teman i meningsenheterna. Kvale och Brinkman (2009) betonar vikten av att tematisera uttalanden som framkommit utifrån intervjupersonens perspektiv, såsom forskaren har uppfattat det. Detta gjorde vi som en del i ledet för att komma så nära intervjupersonernas upplevda livsvärld och konstruktioner av de kvinnliga internerna som möjligt. Därefter sökte vi efter centrala teman och analyserade dessa utifrån vårt syfte och våra frågeställningar.

4.7 Studiens tillförlitlighet och äkthet

Att upprätthålla ett kritiskt tänkande genom hela arbetet med studien gör att man ökar dess tillförlitlighet och äkthet. För att öka trovärdigheten i sin studie finns fyra olika mallar att utgå ifrån; *äkthetskritik*, *tendenskritik*, *samtidskritik* samt *beroendekritik*. Dessa ifrågasätter studiens tillförlitlighet på olika sätt (Alvesson & Sköldberg, 2008).

Äkthetskritik ställer sig frågan om de tolkningar som gjorts i studien är äkta eller fiktiva, och om informationen har återgivits på ett ärligt sätt av författarna (Alvesson & Sköldberg, 2008). Vi har naturligtvis haft som grund att återge den information som vi fått genom intervjuer med frivårdsinspektörer på ett riktigt och sanningsenligt vis. Vi har vidare varit noggranna med att upplysa läsaren då vi gör egna tolkningar, och mestadels samlat dessa i analys- och diskussionsdelen.

Tendenskritik ifrågasätter en möjlig bias hos forskaren, samt hur denna vidare kan ha påverkat forskarens tolkningar (Alvesson & Sköldberg, 2008). Det krävs att vi ställer oss kritiska till den litteratur och tidigare forskning som gjorts. Vad hade forskaren för vinkling i sin studie? Hur kan detta vidare påverkat studien? Det är också viktigt att vi ifrågasätter våra egna tolkningar och reflekterar kring bakomliggande faktorer.

Samtidighetskritik ställer sig frågande till hur lång tid det var efter själva iakttagelsen som den skrevs ned, samt i vilket sammanhang detta gjordes (Alvesson & Sköldberg, 2008). Dels innebär detta ett ifrågasättande från vår sida över de källor vi använder. Hur lång tid ifrån den problematik vi undersöker befinner de sig? Kan källan, trots många år på nacken, vara användbar för oss? Det material vi använt oss av som är äldre har vi valt att ta med på grund av en nutida relevans för vår studie. Det innebär också ett kritiskt tänkande gentemot våra intervjupersoners berättelser, kan deras bild av en upplevelse som hände för längre sedan förvrängts under tiden som gått?

Beroendekritik ifrågasätter hur vida en studie är påverkad av andra berättelser. Centrala frågor är i hur många steg informationen har överförts innan den nått den aktuella källan samt hur informationen har påverkats genom dessa steg (Alvesson & Sköldberg, 2008). Vi har strävat efter att i största möjliga grad använda oss av förstahandskällor, däremot bygger mycket av den forskning som görs på tidigare forskning och vi är medvetna om att detta kan ha påverkat de källor vi använder och i sin tur vidare kan komma att prägla vår studie. I de fall vi inte använt förstahandskällor beror detta på att vi inte haft tillgång till förstahandskällan. Viktigt är då att beakta att andrahandskällorna är en bearbetning och tolkning gjord av någon annan som kan ha vinklat återberättelsen efter deras perspektiv. För att motverka detta har vi vid användandet av andrahandskällor, exempelvis under rubriken historisk syn, studerat flera källor för att ta reda på om de allmänt vedertagna teorierna är beskrivna likvärdigt av olika författare.

För att försäkra oss om att vi skulle få in den empiri vi var ute efter ansåg vi det viktigt att lägga ner arbete och eftertanke vid utformningen av intervjufrågorna. I ett av kapitlen i antologin *Forskningsmetoder i socialt arbete*, betonar författaren lämpligheten i att ställa flera liknande frågor för att besvara ett och samma tema, på detta vis ökas reliabiliteten i studien (Larsson, 2005). Till utformandet av vår intervjuguide har vi utgått ifrån vårt syfte och våra frågeställningar. Vi hade studiens syfte nedskrivet under varje intervju för att ha det färskt i minnet. Detta ansåg vi vara till hjälp för att bättre hålla oss inom ramen för studiens syfte. Under bearbetningen av intervjuerna fokuserade vi på de svar som var relevanta för våra frågeställningar och vårt syfte. Tanken var att urskilja dessa för att få en närhet mellan våra frågeställningar och vad vi sedan faktiskt diskuterade, med andra ord att inrikta oss på det som vi från början avsett att studera. Detta ger studien en högre validitet (Kvale & Brinkmann, 2009).

4.8 Litteratur- och artikelsökning

Vår litteratur- & artikelsökning utförde vi på högskolan i Kristianstad. Vi började med att söka i Högskolans bibliotekskatalog på sökorden "kvinnor, brott". Detta resulterade i att vi hittade en avhandling av Inger Ungmark som är högst relevant för vår studie. Det finns relativt lite svensk forskning om kvinnliga brottslingar men desto fler böcker som berör ämnet som vi kunnat tillämpa i vår studie. Därefter har vi använt oss av Kriminalvårdens hemsida där det finns mer generella föreskrifter och presentationer angående Kriminalvårdens och Frivårdens arbete och mål. Där fann vi också jämställdhetsrapporten som skall träda i kraft under 2013 på Regeringens begäran. För att finna ytterligare forskning och böcker inom området har vi använt LIBRIS som söker i Sveriges alla högskole- och universitetsbibliotek och genererar vanligtvis i många träffar. Här använde vi sökorden "kvinnor, brott, kvinnliga förövare" samt "kvinnor, frivård".

Vi sökte även i databaser efter utländska studier anknutet till vårt forskningsämne. Vi sökte då i databaserna "Summon hkr", som är en bred och allmän databas, och i "Social Services Abstract" som är mer specificerad gällande socialt arbete och sociala problem. Sökorden vi använt oss av i dessa databaser är orden "female offenders", "women and crime", "probation officer and female offenders". Det finns en uppsjö av engelska artiklar angående kvinnor och brott så det gäller att vara ständigt selektiv och inrikta sig på de mest relevanta. Den mesta av forskningen som vi fann är dock mer inriktad på kvinnor som är intagna på anstalt och kvinnliga missbrukare som är under olika drogmissbruks- behandlingar, men dessa vetenskapliga artiklar har sorterats bort. Tanken med denna litteratursökning har varit att främst få fram forskning angående konstruktioner av de kvinnliga förövarna och interaktionen frivårdsinspektörer och kvinnliga klienter emellan. Det funna materialet var litet, men vi hittade tre relevanta engelska studier som berörde våra frågeställningar. Vi anser att dessa artiklar i anslutning till vårt övriga litteratur- och artikelmaterial har olika relevanta kunskaper om kvinnliga brottslingar, frivårdsinspektörer och konstruktioner och att de tillsammans har bildat en helhet som vi grundat vår studie på.

4.9 Forskningsetiska principer

Värderingar och etik inom samhällsvetenskaplig forskning är en komplicerad diskussion. Värderingar är omöjliga att skala bort från forskningen, och det krävs en medvetenhet av forskaren att dessa kommer att påverka studien. Men det räcker inte bara med att forskaren

har kunskap om den etik och de värderingar som förekommer, utan det krävs att dessa frågeställningar utgör en del av själva forskningspraktiken (May, 2001). I vår studie har vi utgått ifrån HSFR/Vetenskapsrådets forskningsetiska principer som innefattar fyra etiska principer som vetenskapliga studier bör följa. Principerna består av fyra olika krav; *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002).

Vi har, i god tid innan intervjuerna ägt rum, skickat ut informationsbrev till intervjupersonerna där de fått ta del av information kring studien och dess syfte och hur vi kommer att använda oss av det material som framkommer i intervjuerna. Informanterna har även i samband med intervjun fått skriva under ett samtyckesbrev. Alla uppgifter som kommit fram har vi behandlat konfidentiellt, inspelningar samt transkriberingar har avidentifierats och kodats med bokstäver. Intervjupersonerna i studien kan inte komma att identifieras. Enligt nyttjandekravet är vi också väl införstådda med att materialet från intervjuerna endast får användas till denna studies syfte. På så vis har vi tagit hänsyn till de fyra ovannämnda forskningsetiska principerna.

Vid intervjuer och i samtal med människor kan det uppkomma etiska dilemman, till exempel kan intervjupersonerna känna sig feltolkade eller missförstådda, eller kan åsikter och tankar framkomma som egentligen vill döljas (Kvale & Brinkmann, 2009). För att betona vikten av individens integritet har vi strävat efter att vara tydliga med att informera intervjupersonerna om att de själva får välja om de vill svara på frågorna eller inte. Vi har också, i både skriftlig och muntlig form, belyst dem om studiens konsekvenser, såsom hur den kommer att redovisas och användas, för att motverka att intervjupersonerna tar skada av studien.

5 Resultat och analys

Under denna del i arbetet presenteras studiens empiriska material, det vill säga det som framkommit under intervjuerna med frivårdsinspektörer. Utifrån studiens syfte har vi delat in resultatet i fem kategorier som besvarar våra frågeställningar; *beskrivningar av arbetet med den kvinnliga klienten, beskrivningar av interaktionen med den kvinnliga klienten, beskrivningar av den kvinnliga förövaren, beskrivningar av bakgrunder till varför kvinnor begår brott samt beskrivningar av samhällets syn på den kvinnliga förövaren*. I slutet av varje ovannämnd kategori tolkar vi resultatet och kopplar detta till våra teoretiska utgångspunkter samt till tidigare forskning. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys.

5.1 Informanterna

Den insamlade empirin kommer från nio frivårdsinspektörer, varav sex kvinnliga och tre manliga. Informanternas erfarenhet av att arbeta med kvinnliga klienter varierar mellan 3 till 24 år. Deras utbildning varierar mellan socionom och beteendevetare samt samhällsvetare i kombination med föregående. Personerna är yrkesverksamma vid tre olika frivårdskontor i Södra Sverige. Vi benämner i kommande text frivårdsinspektörerna som *informant 1, informant 2, informant 3*, och så vidare.

5.2 Beskrivningar av arbetet med den kvinnliga klienten

Allmän beskrivning av arbetet

Frivårdsinspektören har ett mångfasetterat arbete med olika aspekter att arbeta med i den kvinnliga klientens straffpåföljd och behov av insatser. Återkommande i intervjuerna var att Frivårdsinspektörerna ofta är indelade i olika arbetsgrupper som består av olika arbetsuppgifter och tillvägagångssätt i arbetet med kvinnliga klienter. Arbetsuppgifterna varierar utifrån vilken grupp av klienter de har hand om, t.ex. skyddstillsyns dömda klienter eller villkorligt frigivna, och arbetsuppgifterna handlar om att verkställa domar och straff för de dömda klienterna, utföra personutredningar, hålla i behandlingsprogram och i samtal. Förekommande var att de kvinnliga frivårdsinspektörerna problematiserade arbetet med kvinnliga klienter, på grund av att de hyste mer medlidande för dem.

“Jag tror att med kvinnor, med de är man mer blödig med kvinnor, är jag ibland, man vill mer ta hand om dem på nått vis, inte med alla men...”

- Informant 1

Det framkom även att det upplevs mer betungande att arbeta med kvinnliga klienter än manliga.

“...för vi tillhör ju samma kön, men jag jobbar helst med manliga klienter för jag har lättare för det eller lättare... det är bekvämare för mig. Det kan också vara för att det är en vana, vi har ju få kvinnliga klienter.”

- Informant 3

Det likvärdiga arbetet

Intervjupersonerna beskrev ett likvärdigt arbete och en könsoberoende interaktion, de menade att arbetet och interaktionen vilar på en grund av det regelverk som finns för alla klienter inom Frivården. Det framkom att de insatser som Frivården kan erbjuda skall erbjudas på samma grunder till både kvinnor och män, beroende på deras behov och inte deras kön. Förutom att arbetet ansågs jämställt på så sätt att insatser skulle bedömas efter behov så framkom det att frivårdsinspektörerna fann många likheter hos kvinnliga och manliga klienter, både i interaktionen med dem och i förklaringar till varför de begått brott. Det framkom att det kan upplevas som ett problem att arbetet inom Frivården är så jämställt, då riskerar nämligen minoritetsgrupper som kvinnor att behandlas utifrån en mall som kanske inte passar dem.

“Men annars är det mer samma, alltså man jobbar ju samma med kvinnor, det är ju inte annorlunda att jobba med kvinnor, det är ju samma regelverk. Inom frivården så finns det så många olika insatser, och de skräddarsyr man till varje klient, så alltså eh man kan inte säga att det finns speciella specifika kvinnoinsatser.”

- Informant 4

“Fördomar har vi ju alla, men man ska ha koll på dem och inte..ofta ligger det så mycket bakom som sagt många kvinnor vi möter här har varit utsatta och har med sig massor, övergrepp.. Men fan, visst det gäller ju män också, faktiskt. Det är lätt att tro att det bara är kvinnor som är utsatta för sexuella övergrepp men det är ju mycket män med..”

- Informant 8

”Inom Kriminalvården och Frivården har vi ju mycket det här att alla behandlas lika, det ska inte vara någon skillnad på vård och så. Kanske hade vi behövt bli mer specialiserade då för att möta kvinnors behov. För vi har ju många gånger behandlat kvinnor som män då istället.”

- Informant 9

Trots denna intention att erbjuda samma stöd för kvinnliga klienter som för manliga uppkom det att det inte alltid fungerar på grund av att det inte finns likvärdiga behandlingsprogram för kvinnor och män. En annan anledning till svårigheterna kring likvärdigt stöd är brist på ekonomiska resurser, och att det inte alltid är lönsamt med grupprogram för kvinnor av den anledningen att de är för få deltagare.

“Sen så har vi ett program det här AIDA för män som slår kvinnor, det finns ju inte till kvinnor, det finns inget sånt vad vi vet eftersom det är så lite procent av kvinnor som gör det.

Sedan kommer vissa och säger jamen kvinnor som slår sina män i hemmet då...”

- Informant 1

“Individuella program går alltid att få, det är svårare med grupprogrammen för kvinnorna... i de grupperna brukar man inte blanda könen, utan man kör ren kvinnogrupp ren mansgrupp, och det säger ju sig självt att ska du välja ut åtta stycken till programmet bland hundra manliga klienter men det finns kanske bara tjugo kvinnliga, ja då finns det ju en mer ekonomisk bärighet att välja bland männen... så återigen har männen mer att välja mellan iallafall bland behandlingsprogram och så i grupp.”

- Informant 6

5.2.1 Analys

Att hysa medlidande till kvinnliga brottslingar är enligt Kordon & Wetterqvist (2010) vanligt förekommande, och något som ofta görs omedvetet. Detta menar de leder till att kvinnan i sin brottslighet och i sin identitet inte ses som en självständig individ, utan hon ses vara för svag för att kunna stå emot yttre omständigheter (Kordon & Wetterqvist, 2010). Enligt Foucaults (2003) maktteori skulle det kunna tolkas som att frivårdsinspektörernas medlidande till kvinnorna inte enbart innefattar känslor av empati, utan också ett sätt att särskilja vi från dem i den skapade maktrelationen. Då de kvinnliga klienterna än färre än de manliga blir således frivårdsinspektörerna mer osäkra på sin identitet i maktrelationen, och därav uppkommer

denna besvärande känsla av att arbeta med kvinnliga klienter som beskrivs. Foucault (2003) menar att den enskilda individen inte ensam skapar maktrelationen och normerna om ett fenomen, utan att värderingar och kunskap vilar på samhällets alla byggstenar. Om så är fallet skulle avsaknaden av vissa program för kvinnor inte bara bero på att antalet kvinnliga förövare är färre, utan också på att samhällets värderingar grundar sig på att exempelvis en kvinna inte ska misshandla sin man i hemmet och därför förnekas problemet. Därför kan också frivårdsinspektörernas intentioner vara att arbeta likvärdigt med klienter efter behov, men är det inte praktiskt möjligt i alla situationer kommer således kvinnliga klienters behandlingsmöjligheter bli mer begränsade än mäns.

Frivården arbetar med människor som avviker från samhället, då de gjort någon form av olaglig handling (Kriminalvården, 2013). Frivårdsinspektörerna har uttryckt att de hjälper kvinnorna att få jobb, att hitta tillbaka till ett socialt liv och att ta kontakt med de myndigheter som behövs för att klienten senare skall kunna integreras ut i samhället. Detta är antagligen inget gemene man skulle reagera på, det är ju så det skall se ut. Men även i dessa hjälpaktioner döljs föreställningar kring normalitet. Frivården bygger på en normaliseringsprincip som menar att klienterna har samma rätt till stöd och lika behandling som andra medborgare, och klienterna ska hjälpas att komma tillbaka till samhället i största möjliga mån (Kriminalvårdsstyrelsen, 1991). Att ha ett socialt liv eller att ha ett jobb är ett steg i att integreras till att bli lite mer som alla andra. Karlsson och Piuva menar att våra föreställningar kring vad som är normalt eller inte hjälper oss att tolka vår omvärld. En föreställning behöver däremot inte vara sann. Författarna menar att vi människor ofta är i behov av att utöva makt mot andra, feltolka eller korrigera verkligheten för att göra dessa föreställningar sanna. Problematiken blir större då det, precis som i relationen mellan frivårdsinspektör och kvinnlig klient, är en part som har makt över en annan. I enlighet med Foucaults (2003) teorier, kan detta innebära att den part som besitter makten medvetet eller omedvetet framtvingar ett önskat beteende hos den andra. (Karlsson & Piuva, 2012). Detta understryker ytterligare det resonemang som fördes i föregående stycke, om möjligheten till att frivårdsinspektörerna skapar en bild av hur en kvinna skall vara och att detta senare får konsekvenser för hur kvinnornas vård utformas.

I beskrivningarna om arbetet med kvinnliga klienter och respektive orsaker om varför de begått brott väljer vi att tolka deras svar med hjälp av Olssons (2009) naiva teorier. Detta skulle kunna ske på så sätt att intervjupersonerna har skapat en förklaringsmodell om hur de

vill arbeta med kvinnliga respektive manliga klienter och varför de kvinnliga klienterna hamnat hos Frivården. De är dock medvetna om att de har förutfattade meningar bundet till kvinnliga klienter, och bara den vetskapen gör att de kan dra nytta av sina praktiska erfarenheter och vara mer flexibla i sin handlingsmodell. Det är då idéer och förklaringar vidgas, exempelvis vid ett tillfälle där intervjupersonen först förklarar kvinnlig brottslighet med tidigare sexuella övergrepp men sedan kommer på sig själv och menar att det antagligen också förekommer hos manliga klienter. Om de naiva teorierna används med denna eftertanke kan de bli en avgörande del i den konstruktiva hjälp klienten erhålls (Olsson 2009).

5.3 Beskrivningar av interaktionen med den kvinnliga klienten

Den positiva interaktionen

Det uppkom i intervjuer att det ofta är tacksamt att arbeta med kvinnliga klienter. Kvinnorna tenderar att vara mer mottagliga för den hjälp de blir erbjudna och frivårdsinspektörerna uttryckte att kvinnorna uppskattar all sorts hjälp.

“Kvinnorna är mycket enklare när det gäller insatserna. De är glada för all hjälp de får. Eh så är det inte riktigt med männen. Kvinnorna är liksom mer positiva till hjälparbetet.”

- Informant 2

Det framkom att interaktionen med de kvinnliga klienterna fungerar bra genom att kvinnorna är enklare att skapa en närmare kontakt med. Kvinnorna beskrevs vara mer öppna att tala om sina problem vilket öppnar upp till en djupare relation mellan frivårdsinspektör och kvinnlig klient. I intervjuerna framkom det också att det är lättare att känna mer empati för den kvinnliga brottslingen, detta upplevdes inte minst då frivårdsinspektörern själv var kvinna.

“Samtalen med de kvinnliga klienterna är mer fylliga upplever jag, männen är mer korta liksom. Jag tror att det är lättare att skapa en nära relation med en kvinna om man väl bygger upp en tillit så.”

-Informant 6

Den negativa interaktionen

Det framkom i intervjuerna att kvinnorna upprätthåller ett förhandlande gentemot frivårdsinspektören. Det uppkom att kvinnans förhandlande kan se olika ut gentemot

kvinnliga och manliga frivårdsinspektörer. Den största skillnaden är att hon anspelar på sex i samtalen med manliga frivårdsinspektörer. Intervjupersonerna framhöll också den djupa problematik kvinnorna har med sig. De menade att de kvinnliga klienterna själva ofta understryker denna offerroll och ursäktar sig själva och sina brott med yttre omständigheter.

“Jag tror att kvinnor förväntar sig att man är mer förhandlingsbar och de trycker mer på att ‘Ja jag har det så jobbigt’ och sådär va. När jag tänker efter. Man vill gärna förklara hur synd det är om henne. Män gör inte gärna det.”

- Informant 3

“Så skillnad är egentligen, största skillnaden mellan män och kvinnor det är det sexuella, det tror jag att det är. De har oftast gått mycket på det sexuella, alltså jobba med det, gå vidare, de använder det som redskap, inte bara sig själva alltså men ja... och det är ah frustrerande och tragiskt för männen utnyttjar dem...”

-Informant 1

Med tanke på kvinnans komplexa problem upplevdes en maktlöshet av att kunna hjälpa kvinnorna tillräckligt. Återkommande i frivårdsinspektörernas berättelser är också kvinnans upplevelser av skam inför frivården. De menade att kvinnans skam är mer komplex än den kriminella mannens. De menade att den kvinnliga förövaren upplever skamkänslor över så mycket mer; över att vara en dålig mamma, över själva brottet, över att inte kunna sköta sitt arbete, skam kring vad andra skulle tänka om dem och så vidare. Denna skamkänsla upplevdes försvåra interaktionen med klienten, genom att kvinnorna gärna vill dölja eller förfina sin situation, och på så vis inte riktigt ta till sig vad de gjort. Detta menade frivårdsinspektörerna kan motverkas till viss del med hjälp av ett förhållningssätt där de inte är dömande utan öppna och vågar fråga om jobbiga saker, detta för att klienten ska kunna känna en tillit.

”Vi måste våga ställa de svåra frågorna... många gånger försöker man liksom kanske gå runt, dels för att man kanske tror att kvinnan inte vill prata om det, men att vi kanske också har svårt för att ställa frågorna..jag tror om man väl vågar så uppskattas det av kvinnorna.”

- Informant 9

Att bemöta kvinnan som manlig eller kvinnlig frivårdsinspektör

Det fanns en återkommande uppfattning om att det är lättare att möta en kvinnlig klient som kvinnlig frivårdsinspektör. Detta upplevdes både av kvinnliga och manliga informanter. Så här uttalade sig en manlig informant om hur han ser på att vara man och arbeta med kvinnliga klienter:

“...just till viss del kan jag väl ha ett hinder i det, till viss del kan jag ha lite svårare att sätta mig in i viss av den här speciella problematiken som kvinnor möter.”

- *Informant 5*

”Det kommer ju mer och mer det här med prostitution och människohandel och så..och det kanske inte är så lätt att ta upp med en man utan lättare med en kvinna att prata om.”

- *Informant 9*

Det uppkom också en uppfattning gällande det motsatta, att en manlig frivårdsinspektör besitter fördelar i bemötandet av den kvinnliga klienten. Det upplevdes även att arbetsplatser där det arbetar frivårdsinspektörer från båda könen är att föredra, detta ansågs vara positivt för interaktionen.

“...Vi överlåter gärna så att säga besvärliga kvinnliga klienter till honom, som är lite äldre, 35 i alla fall. Vi har erfarenhet av att det fungerar bäst. Så där är ju något speciellt... Men om du tänker på att du får in någon, de vill ha fotboja men de vill inte samarbeta va, det är ju ett mycket strikt regelverk att följa. Det är inte förhandlingsbart, då kan man avbryta program helt enkelt. De vet ju det här innan, och får information tre gånger och det är lite att gilla läget va. Och han har lättare att förmedla det här på något vis, det är vår erfarenhet. Han möter mindre motstånd...”

Informant 3

”Det gäller att visa goda förebilder av män såväl som kvinnor, att inte avgränsa på det sättet utan att man har både män och kvinnor som frivårdsinspektörer med kvinnorna.”

- *Informant 8*

5.3.1 Analys

Interaktionen med den kvinnliga klienten beskrivs som både positiv och negativt beroende på person och situation. Det negativa med interaktionen som informanterna beskriver som könsbundna är att kvinnor ofta har skuld känslor kring sin brottslighet, och att detta då kan leda till att de undviker hjälp eller stöter bort den på olika sätt för att dölja skammen. Det uppkom också att kvinnor i högre grad spelar på sin sexualitet i interaktioner än vad män gör. Att interaktionen med kvinnliga klienter blir mer av ett detektivarbete för frivårdsinspektören då den kvinnliga klienten försöker att värja sig med bortförklaringar kan enligt Lander (2003) bero på att kvinnan har ett behov att förklara sig då det finns en underliggande mening i vår samhällsstruktur av att hennes beteende inte är acceptabelt. Det framkom att en stor utmaning med kvinnliga klienter ofta var att våga fråga de svåra frågorna, och att inte värdera eller förfäras av svaren. Detta kan i det sociala arbetet med kvinnorna vara otroligt svårt då övergrepp, våld och missbruk återkommer i berättelser från klienterna och att forskning visat att de ofta varit utsatta på olika sätt (DeHart, 2008; Lindberg, 2005). Såvida detta hinder kan överbyggas så underlättas interaktionen och samtalen med de kvinnliga klienterna oavsett om man arbetar som kvinnlig eller manlig frivårdsinspektör.

Flera av informanterna framhöll också vikten av att ha både kvinnliga och manliga frivårdsinspektörer, för att visa klienterna goda förebilder både av män och kvinnor som klienterna kan lita på. Annison (2009) skriver också om för och nackdelar gällande kvinnliga kontra manliga frivårdsinspektörer. Hon menar att många kvinnor har lättare att öppna sig för andra kvinnor gällande vissa problem, särskilt om kvinnan har ett förflutet av någon form av övergrepp utförda av män. Vidare menar dock Annison (2009) att personkemin är individuell och att man inte ska undvika att män arbetar med kvinnor för att detta kan i sin tur ge en dålig långsiktig effekt. Vi anser att det är viktigt att inte anta att alla kvinnliga klienter har lättare för att interagera med en kvinnlig frivårdsinspektör utan att en mångfald finns.

Konsekvenserna kan annars bli att det bildas ett ännu större avstånd mellan kvinnorna och deras tro om en normal fungerande man som förebild. Ytterligare en effekt kan då bli att det antas att de kvinnliga klienterna har eller har haft problem med män på så sätt att de blivit utnyttjande även i de fall där det inte sett ut så.

5.4 Beskrivningar av den kvinnliga förövaren

Den fallna kvinnan

Vanligt förekommande som vi tidigare beskrivit är att den kvinnliga klienten framställs som ett offer. Vi har funnit att denna offerbild ibland benämns i samband med teorier om vad man skulle kunna kalla "den fallna kvinnan". I denna beskrivning av den kvinnliga klienten, talades det ofta om en kvinna i medelåldern eller övre medelåldern, som har en lång erfarenhet av kriminal- och/eller frivård. Den fallna kvinnan beskrevs inte bara vara tuffare och mer härdad, utan också svårare att arbeta med då hon besitter en defensiv attityd. Den övergripande bilden vi fått av intervjupersonernas beskrivningar om "den fallna kvinnan" är att hon inte sällan kan vara både missbrukare och prostituerad.

"Hon har ju de här problemen och varit hos oss länge, återkommer liksom. Hon vet precis vad som gäller hos oss, regler och vad hon kan få hjälp med för hon är veteran så, på så vis är det bra. Men annars är det mycket.. ofta har hon ju utnyttjats fruktansvärt samtidigt som hon utnyttjar andra, hon säljer kanske sin kropp och vet hur hon kan dra nytta av det. "

- Informant 8

"...Det behöver inte vara så att man går på gatan, utan man kanske är hemlös och får mat och husrum av en man som man ger sex i gengäld, ofta kanske man även får droger. De ser ju inte detta själva som prostitution men det är det ju egentligen."

- Informant 9

"De har blivit svikna så himla många gånger, blivit nertryckta så länge så de har svårt med tillit och det kan bli ett problem för oss det med tilliten. Det låter lite klyschigt.. men det är ofta så."

- Informant 9

Den kvinnliga brottslingen som mamma

I vår intervjuguide hade vi med en fråga som berörde frivårdsinspektörernas syn på den kvinnliga brottslingen som potentiell mamma. Vi hann sällan ställa frågan innan de själva berört ämnet. Vi upplevde ett återkommande mönster i att informanterna blev mer eller mindre påverkade av att kvinnan var gravid. Det framkom att det tas mer hänsyn till en gravid

kvinnor, och att det, speciellt för de kvinnliga frivårdsinspektörerna, berör dem mer att arbeta med en kvinna som var gravid eller som har ett litet barn.

“Det är ju klart att man tar hänsyn till det. Det gör ju du och jag ute i samhället. Man bryr sig lite extra, speciellt som de inte har en så bra situation... I de flesta fall är det bara tragiskt att de är gravida som har de problemen.”

- Informant 3

”Går det bra med deras barn är det ju jättebra, och om de är omhändertagna barnen men kvinnan blivit ren så kan man ju motivera henne genom detta, att vilja ha en bra relation till barnen. Man kan använda det ibland i motivationsarbetet, men man tänker ju alltid på barnet först.”

- Informant 8

Den kvinnliga klientens problematik upplevdes vara stor och övergripande på flera områden. En anledning till detta är att det finns en annan syn i samhället på kvinnan som ansvarstagande. Dels att hon ska ta hand om sina barn men också sin man och sitt hushåll. Vi fick beskrivet för oss hur denna problematik kan ta sig uttryck då den kvinnliga brottslingen sitter på anstalt.

“Det är en markant skillnad mellan män och kvinnor på anstalt, åker mannen in och har barn är det oftast en kvinna hemma som tar hand om barnen och allt annat som måste skötas. Men för kvinnorna finns det sällan en man hemma som tar hand om barn eller annat. Och då är det alla bitarna helt plötsligt som ska pusslas ihop, kanske bostad, barn, familjehem, och så kanske man inte kommer överrens med familjehemmet och så ska soc in där. Sen ska frivården komma in. Sen har man det gamla umgänget, och kanske en missbrukande kille som inte är pappa till barnen. Man ska vara en bra kvinna och en bra mamma, samtidigt som man kanske ska försöka sluta att missbruka och få en bostad och en sysselsättning. Jag blir matt bara jag tänker på det. Det är mycket mer för kvinnorna.”

- Informant 7

Den unga tjejen

Som en återkoppling till övre rubrik, om den kvinnliga klienten som mamma, framkom det av intervjupersonerna en orättvisa av att unga kriminella eller missbrukande tjejer har svårt att få

insatser från socialtjänsten eller övriga instanser. Detta ändras dock om tjejen blir gravid då barnet skall skyddas, men även den unga mamman beskrevs få tillgång till den hjälp hon länge behövt då hon blivit gravid. Vidare menar frivårdsinspektörerna att detta ger fel signaler till unga kvinnor i kriminalitet och missbruk, nämligen budskapet att deras problematik i sig inte är tillräcklig.

“...Man får ligga på själv och tjata sig till hjälp om man vill bli av med sitt missbruk, men skulle en tjej bli gravid då är det helt plötsligt en annan femma då kommer ju socialtjänsten som iglar då, med insatser helt plötsligt som inte var tillgängliga tidigare.”

- Informant 6

Intervjupersonerna gjorde inte sällan en åtskillnad mellan två typer av brottslingar; Den unga kvinnan och den äldre kvinnan. Den unga kvinnans brottslighet skiljer sig från den äldre med hänseende på vilken typ av brott som de begår. Det sker enligt informanterna fler misshandelsbrott bland unga tjejer än bland de äldre. De menar att den unga kvinnans brottslighet mer och mer kan liknas vid männens brottslighet.

“Det ökar med unga tjejer bland oss för de hamnar ju inte på anstalt direkt. De är svartsjuka och en massa sånt. Det börjar likna lite mer den manliga brottsligheten. Det här att man går ut och smäller ner någon på stan bara. Det är inget kvinnligt beteende och inget man tidigare suttit i anstalt för. Men framförallt de yngre tjejerna börjar ta efter detta beteende.”

- Informant 7

Den unga tjejen upplevs även vara mer spänningssökande än den äldre kvinnan och detta skall då stå som en av orsakerna till att hon begår brott. Andra orsaker som uppkom under intervjuerna var att de unga kvinnornas brott är en form av revolt eller ett identitetssökande. En av informanterna gjorde en jämförelse med unga tjejer som hon träffade då hon arbetade i skola som kurator.

“Jag hade många sånna unga då, så handlar det egentligen inte om att man behöver nånting och det var då tjejer. De behöver inte det där sminket eller va det nu är, utan det handlar om identitet och att kompensera för något. Rent dålig mental status överlag, kassa familjeförhållande var det ibland, tonårsrevolt. En kombination av allt möjligt. Men det kan

man nog överföra på våra klienter också, när det gäller då när de inte har avancerat och har liksom tillgreppsbrott, fortkörning, narkotika och blandad mix.”

- Informant 2

“Plus att de är väldigt spänningssökande de här yngre tjejerna... Alltså de äldre har blivit formade på vägen, och vet att det är illa. Sen har de tappat sitt fotfäste och kanske blivit av med jobbet och lever på socialen, och stött ifrån sig sina nära och kära på grund av missbruk eller beteende överhuvudtaget. Så dem är mer ensamma på något sett. Mer förstörda. Det är inte så mycket spänning kvar där haha, det har de redan gått igenom haha.”

- Informant 3

5.4.1 Analys

En rapport från Brå med en sammanställning av unga kvinnor och mäns brottslighet mellan åren 1990 fram till 2011, tyder på att det finns en del skillnader i brottslighet mellan könen. Ett upprepat mönster är att andelen som tjuvåkt, snattat, använt narkotika eller klottrat är förhållandevis jämnt fördelad mellan könen. Könskillnaderna när det handlar om grövre vålds- och stöldhandlingar tenderar att vara större. (Ring & Öberg, 2012). Utifrån frivårdsinspektörernas uttalande där de jämför de unga flickornas brott med männens, väcks återigen en tanke om att kvinnan i sammanhanget faller bort en aning från fokus och att det i enlighet med Hirdmans teorier (2003), är den manliga brottslingen som återigen får figurera som en norm eller en utgångspunkt och kvinnors brott jämförs med deras. Viktigast av kanske allt, vad kan detta ha för konsekvenser för de unga kvinnorna?

Beskrivningar av den kvinnliga klienten som vi tolkat som en form av beskrivning av en “fallen kvinna” kan härledas till flera teorier. Lombrosos (2004) teorier om att kvinnan skulle delas upp i grupperna prostituerad kvinna, kriminell kvinna eller vanlig kvinna skulle kunna influera till nutida teorin om den fallna kvinnan. Liksom Lombroso som menade att prostitutionsgruppen och den kriminella gruppen kvinnor var mycket svårhjälpna finns idag föreställningen om att den fallna kvinnan är svårhjälp och inte alltid samarbetsvillig, då hennes problematik är både komplex och djupt rotad. Intervjupersonerna delade inte upp kvinnorna i grupper utan talade mer om ett helhetsperspektiv av en problematik, dock nämndes just prostitution som förekommande hos “fallna kvinnor”. Paralleller med gamla teorier kan alltså dras, även om en stor skillnad är att intervjupersonerna inte la värderingar

som normal eller onormal i samtal om den kvinnliga klienten. Att sexualiteten anses vara avvikande hos "den fallna kvinnan" skriver även Lövstrand (2005) om i sin avhandling *Hemlöshetens politik*. Lövstrand menar att den kvinnliga klienten tillskrivs en annan utsatthet än vad männen gör, nämligen att deras utsatthet är sexuellt förankrad. Vidare menar hon att de antas vara sexuellt utnyttjande. Bilden av den hemlösa kvinnan menar Lövstrand (2005) ofta automatiskt förknippas med den missbrukande kvinnan och detta gör att bilden av klienten omedvetet utvecklas på ett speciellt sätt. Vi kan dra vissa paralleller med att den brottsliga kvinnan också ofta förknippas med den missbrukande kvinnan, då sociala problem ofta anses vara besläktade med varandra (Chesney-Lind, 1997). Vidare menar Lövstrand att teorier om att de sociala problemen hos kvinnor beror på denna utsatthet kommer vården också att bli omhändertagande, men även en viss mån av uppfostran av kvinnorna då de anses vara "fallna" och måste ledas in på den rätta vägen. Lövstrands teori anser vi vara relevant för våra resultat, då den fallna kvinnan som klient kan ha sociala problem som hemlöshet eller missbruk i kombination med kriminalitet och att det därför kan relateras till frivårdsinspektörernas uppfattningar om kvinnliga brottslingar. Vi tolkar det som att om de kvinnliga klienterna inom Frivården anses som "fallna kvinnor" kommer därmed även deras bemötande och interaktion med frivårdsinspektörernas präglas av en uppfostringsstrategi som ska leda dem ifrån kriminalitet.

5.5 Beskrivningar av bakgrunder till varför kvinnan begår brott

Offerrollen

På frågan varför kvinnor hamnar i kriminalitetens värld fick vi svaret att det ofta är en man som står bakom kvinnans intåg till brottslighet, och att det sedan är förekommande att det fortsätter att vara mannen som styr kvinnan till att begå brott. Detta menade frivårdsinspektörerna sker både i direkt form på så sätt att de var tvungna att hjälpa mannen med brott, men även indirekt genom att de begår brott för att få beskydd och för att försörja sitt drogmissbruk som mannen ofta bjudit in dem till.

"De lever ju ofta mer utsatta, ofta mer beroende av män, många gånger, kanske, om jag tänker på den här klicken då som lever mycket mer utsatt och oskyddat. Ofta beroende av män för sitt beskydd kanske, och kvinnor som missbrukar som går på dyra droger som heroin får

verkligen vara beroende av män eller sälja sin kropp liksom, och där, de blir ju mycket mer utsatta.”

- Informant 8

Den kvinnliga klienten beskrivs ha en djupare problematik än den manliga klienten, ha råkat ut för värre omständigheter och allmänt vara i sämre skick.

“Alltså... kvinnor har oftast en mycket större problematik, de har oftast, oftast säger jag man ska inte dra alla över en kant..De har oftast gått mycket längre ner i sitt , i sitt, dåliga mående. Mycket mer psykisk ohälsa, mycket mer utsatthet oftast, eh, så egentligen lite mer... alltså vad ska man säga mer omhändertagande, alltså de behöver rätt så mycket mer än männen.”

-Informant 1

“så, så men jag tänker att kvinnor har, de är mer utsatta många gånger, utnyttjade, lever utan ordnade förhållande, till och med hemlösa, de är oerhört utsatta mer än män är liksom. Det finns dem som har varit prostituerade och alltså, de som lever riktigt destruktivt har oftare med sig trauman och har oftare varit utsatta för övergrepp. Kanske tidigt i livet och så vidare, har blivit destruktiva i livet med missbruk och liknande, de har sin speciella problematik.”

- Informant 4

Den medvetna brottslingen

I motsats till den offerbild som beskrivits fanns också en annan bild av den kvinnliga brottslingen, nämligen kvinnan som aktivt väljer sin kriminella väg och vet vad hon ger sig in på. Denna grupp av kvinnor ansågs av intervjupersonerna dock som mer ovanlig och beskrevs ha en mer likhet med manliga förövare.

“Sedan finns det ju de tjejerna som styr och ja, jag hade en tjej, och hon var världens bästa narkotikaförsäljare, jädrar vad duktig hon var på det. Hon var jättedriftig, och hon stal, och vad mycket grejer ja. Men alltså hon var ju så driftig, driven och ja verkligen, tyvärr använde hon ju det fel. Men hon gjorde mycket pengar, hon sålde sig själv också, hon gjorde väl allt. Hon mår hur bra som helst idag ja..men det är inte ofta kvinnorna här är på det sättet.”

-Informant 1

“Sen finns det kvinnor som är oerhört liksom män, tuffa, de har tvingats bli väldigt tuffa och självständiga, klarar sig själva, en klick kvinnliga klienter som liksom är..lever ett självständigt kriminellt liv liksom. Som inte vill vara beroende av män och bli utnyttjade av män utan klara sig själva, de tvingas ju bli oerhört tuffa och råbarkade, tuffa kvinnor. De är nog svårare att jobba med än männen många gånger.”

- Informant 4

Återfall i brott

En återkommande upplevelse hos informanterna var att kvinnans återfall i brottslighet såg annorlunda ut i jämförelse med den kriminella mannens. De menade dels att kvinnan kan genomföra flera olika brott innan hon döms, och att antal begångna brott på så vis blir fler. Men efter att kvinnan väl blivit dömd, upplevdes återfall i brott mindre förekommande än hos männen. Det uppkom också att kvinnans återfall i brottslighet är direkt kopplat med olika sorters brott, där det inom vissa typer, t.ex. narkotikabrott, är större risk för återfall.

“När rättsväsendet inte drar sig för att liksom göra en tydlig markering när någon begått ett brott, då att den dömde då inte ser lika allvarligt på det, finns en risk att denna person gör ett till brott.”

- Informant 5

“Ja för vissa är återfallsrisken hög. Det beror på lite grann på typ av brottslighet det är. Generellt för de aktiva missbrukare är ju återfallsrisken hög. Får man dessutom lite kortare straff, ett par månader åt gången, så att vi inte hinner jobba så mycket med dem och inte hinner göra någon bra planering, så är klart återfallsrisken hög. Och sen för vissa brott är den kanske inte det. En ekonomisk brottsling som lever ett ordnat liv, som liksom kanske fört över pengar från sitt jobb, där är kanske inte så hög återfallsrisk. Det är oerhört mycket skam och skuld kring det.”

- Informant 7

5.5.1 Analys

Det framkom i intervjuerna att den kvinnliga förövaren ofta beskrivs som ett offer i samband med kriminalitet, både som offer för ett olyckligt öde och som offer för en dominant man. Det

finns en hel del studier som backar upp dessa uttalanden om kvinnan utifrån ett offerperspektiv. I en slutredovisning från kriminalvården (2007) framkommer det information kring kvinnors bakomliggande problematik. Informationen har kriminalvården fått in genom ASI-kartläggningar. Dessa visade att över 70% av de kvinnliga brottslingarna har varit utsatta för fysisk eller psykisk misshandel någon gång. Drygt 40% har varit utsatta för sexuella övergrepp. Motsvarande andel av de kriminella männen var betydligt lägre. Kartläggningen visade även att kvinnorna ofta har psykiska problem och att nästan hälften av dem har självmordstankar. Det framkom också att nästan var tredje kriminell kvinna lever med en partner som själv är kriminell eller som missbrukar narkotika (Kriminalvården, 2007). Intervjupersonernas tankar om att den brottsliga kvinnan ofta har hamnat i sin kriminalitet på grund av en pojkvän eller liknande känns därför inte ogrundade, likaså deras teorier om att ett narkotikamissbrukande par ofta måste begå brott för att försörja sitt missbruk. Liknande information som tyder på att den kvinnliga brottslingen ofta har en bakgrund med trauman framkommer i en studie utförd på amerikanska anstalter, där den kvinnliga brottsling ofta varit utsatt för både psykiska, fysiska och sexuella övergrepp under större delen av sitt liv innan hon hamnade på anstalt (DeHart, 2008).

Enligt frivårdsinspektörerna är det inte bara frivårdsinspektörerna själva som uppmärksammar kvinnornas djupa problematik, utan de kvinnliga klienterna är ofta medvetna om den själva och försöker att använda förklaringarna som en sorts ursäkt för sitt kriminella beteende. Detta kan jämföras med Anders Greens (1996) intervjustudie av långtidsdömda män, där han bland annat behandlar orsakerna till de manliga fångarnas brott. Green skriver att nästan "samtliga av respondenterna har tagit på sig skuld för en straffbar gärning" och att flera av respondenterna "säger att de varit medvetna om vad de gett sig in på och vill inte framstå som offer" (Green, 1996:32 ff.).

En slutsats vi skulle kunna dra är att manliga förövare ofta är medvetna om att de begår ett brott och väljer att göra det, och därför försöker inte den manliga klienten i efterhand bortförklara brottet. Detta skulle då kunna leda till att frivårdsinspektörer inte heller ser sina manliga klienter som offer utan som aktiva i sin brottsliga handling. Detta står då i kontrast med att frivårdsinspektörer ofta ser sina kvinnliga klienter som offer och känner ett större medlidande med dem. Värderingarna innehas inte bara av frivårdsinspektörer utan av samhället i stort, och de verkar även befinna sig hos kvinnorna själva. Det faktum att frivårdsinspektörerna och kvinnorna själva inte vill se sig som aktiva förbrytare skulle kunna

förklaras med att det inskränker alltför mycket mot de kvinnliga värderingarna som finns i samhället (Ungmark, 2001). En annan anledning till att frivårdsinspektörerna kan ha svårt att förlika sig med att se kvinnan som en aktiv brottsling kan vara att de i enlighet med DeHarts teorier ser kvinnans djupa problematik som anledning till brottet eller brotten, och bortförklarar det med att hon varit utsatt av övergrepp eller upplevt andra svårigheter större delen av sitt liv (DeHart, 2008).

Den kvinnliga klienten beskrivs dock i vissa fall som aktiv kriminell och tuff och handlingskraftig, även om den denna grupp beskrivs vara i minoritet. När intervjupersonerna talar om denna grupp med kvinnliga brottslingar som är aktiva i sin kriminalitet, så jämförs de med männen och sägs vara mer lika dem till sin livsstil. Återigen kan detta tolkas med att det finns fasta manliga och kvinnliga värden i samhället och att för att följa dem så görs det jämförelser som stödjer dessa värden. Att de handlingskraftiga kvinnliga brottslingarna beskrivs vara mer lika männen till sitt beteende kan då bero på att den manliga klientens brottslighet inte utgör en dissonans med vad som upplevs vara manligt i vårt samhälle, men det gör däremot en aktiv kriminell kvinnas livsstil och därför liknas de vid männen (Waldén, 2000).

5.6 Beskrivningar av samhällets syn på den kvinnliga förövaren

En manlig dominans

Intervjupersonerna poängterade att kvinnorna står i minoritet gällande brottslighet och kriminalitet, och att de därför är något åsidosatta av allmänheten i jämförelse med manliga brottslingar. Vidare framkom det att eftersom de brottsliga kvinnorna inte blir uppmärksammade i ett tidigt skede så går de längre ner i sin kriminalitet och sitt missbruk.

“Den här världen, är männens värld mycket i kriminalitet, alltså den här världen.”

- *Informant 1*

“Just precis som i samhället i övrigt så sker ju mycket av allting från den manliga normen. Jag hörde mycket såna här historien att på kvinnoanstalten i X-kommun där så utgår man då, man bemöter de kvinnliga intagna som om de vore manliga klienter till exempel. Det var ett tag som de kvinnliga intagna inte fick ha stickor på rummet för att sticka. Här utgick man

ifrån att de skulle kunna användas i ett bråk och bortsåg de goda effekterna som handarbete har.”

- Informant 5

En mildare syn på kvinnan

Samtidigt som de kvinnliga brottslingarna sägs vara i männens sfär framkom det att frivårdsinspektörerna tror att samhället har en mildare syn på kvinnor som begår brott. Detta menar dem i slutändan missgynna kvinnorna och få dem att hamna längre ner i kriminalitet och missbruk. Det framkom spekulationer i att då kvinnorna väl blir upptäckta för sin brottslighet, har domstolarna ofta mer överseende med kvinnors brott. Detta resulterar i att kvinnorna mer sällan blir dömda för sitt brott alternativt får lindrigare straff, i jämförelse med de manliga brottslingarna som begått likvärdiga brott. Varför kvinnorna får mildare domar än männen förklarades med att samhället i stort har mer förståelse och överseende för en kvinnlig brottsling, men även att utseendet har betydelse då vissa kvinnor kan se väna och oskyldiga ut och därmed också bedömas som det.

“Jag tror inte Rätten är lika hård mot kvinnor egentligen. Beror ju på men alltså jag tror att man förmildrar. Ofta är det en björntjänst, det gör bara att de kommer ner längre i missbruket innan de får ett riktigt stopp. De kan prata för sig, de är söta och rara, små och så i rättssalen, då tittar man överlag runtomkring kvinnorna än vad man gör med männen, man har mer överseende med vissa saker. Inte uttalat detta, men lite så, i de stora målen liksom.”

-Informant 1

“Ja... alltså det är ju tydligt att man får mildrare straff i domstol t.ex. jämfört med män. Det är väl det att man betraktar kvinnor med mer överseende än med män, mer som ett offer.”

-Informant 3

“Jag tror att gemene man har mer en mer förståelse, mer, vad ska man säga, man tycker lite mer synd om, lite mer förmildrande.”

- Informant 1

En av konsekvenserna som frivårdsinspektörerna upplever att kvinnorna tvingas möta, till följd av den mildare synen, är en svårare tillbakagång ut i samhället. Frivårdsinspektörerna

menar att på grund av att det dröjer längre tid innan en kvinna döms för ett brott är de inte sällan mer nedgånna i brottslighet när de väl döms. De har en fått en djupare kriminell karriär vilket gör att processen då de ska integreras tillbaka ut i samhället tar längre tid.

“Rent allmänt kan man kanske ha svårare att acceptera en kvinna som en narkoman t.ex. eller som begår våldsbrott. Hon är allmänt störig, nej jag skojade. Men som man kan få en personlig upplevelse av att; ”usch då, vilken hemsk människa”. Man har större överseende med män och deras beteende rent allmänt tror jag.”

- Informant 3

Förändrade attityder

Ett förändrat och mer jämställt synsätt på den kvinnliga brottslingen kunde också urskiljas i frivårdsinspektörernas berättelser. De talade ofta om kvinnan som ett offer och om den omtalade utsattheten, som de menade kom både från samhället och från kvinnorna själva. De menade dock att bilden av den kriminella kvinnan hela tiden blir mer nyanserad i takt med att ny forskning görs och att kvinnornas behov uppmärksammas mer och mer i såväl samhället som i Kriminalvårdens organisation och att detta leder till att öka jämställdheten. Denna förändring, av att det är på väg att bli mindre skamfyllt för en kvinna att vara kriminell, upplevdes dock med en viss ambivalens om detta faktiskt var positivt eller inte. Att flera instanser samarbetar i allt högre grad runt de kvinnliga klienterna ansågs som ett sätt att komma åt hela kvinnans problematik och detta samarbete såg frivårdsinspektörerna på med uppmuntran på.

“Vi har ju tidigare kunnat erbjuda männen mer här på Frivården alltså... men det börjar ändras mer och mer. Nu till exempel så har man ju mer samarbete med soc och arbetsförmedlingen och annat, vi har fått en spark i baken nu och tvingas att samarbeta... förut var det inte så. Jag tror att detta är bra, att sluta upp kring kvinnorna så att de också kan få detta stöd som männen får, för männen dem är vi så vana vid att jobba med.”

- Informant 5

“Man måste jobba mer med kvinnornas självkänsla tycker jag, just för att de bär med sig den här skammen. Att vara man och kriminell kan ofta anses tufft och manligt men så är det inte för kvinnorna utan de lägger skammen på sig själva.”

- Informant 8

”Det har ju varit så, stackars lilla kvinna..men jämställdheten kommer ju även hit. Det är inte lika konstigt att en kvinna är kriminell idag, det blir ju mer vanligt och aja okej du är kriminell, precis som med en man. Det blir ju vanligare och vanligare med handlingsplaner med för kriminella kvinnor, det är något som ska tas in i samhället.. så hur bra det än är med jämställdhet så är det ju kanske inte det i alla lägen.”

- Informant 9

5.6.1 Analys

Intervjupersonernas teorier om att kvinnor är i minoritet inom kriminalitet och därför inte blir lika uppmärksammade som manliga kriminella stämmer väl överens med mycket av den forskning som studerar kvinnlig brottslighet. Ungmarks resultat av sin studie visar att bristen på forskning och uppmärksammande av kvinnliga brottslingar i samhället gör att de blir exkluderade inom begreppet kriminalitet (Ungmark, 2001, jfr; Walldén, 2000 & Chesney Lind, 1997). Ungmark (2001) skriver att den kvinnliga brottslingens kriminalitet inte lika ofta tas på allvar i samhället och att detta delvis beror på att kvinnan många gånger ses som ett offer för sitt levnadsöde. Att kvinnliga brottslingar är i minoritet kan leda till att myndigheter och domstolar inte har samma erfarenhet av kvinnliga brottslingar och att de därför behandlas mer subjektivt än vad männen gör. Detta skulle kunna ge konsekvenser för vilka insatser kvinnorna erhålls av samhället, hur deras stöd utformas och hur deras brott döms. Bilden av att myndigheter behandlar den kriminella kvinnan annorlunda än den kriminella mannen stärks i en antologi där det gjorts en sammanställning av kvinnan som brottsoffer och lagöverträdare. Sammanställningen gäller för perioden 1971-2000 och består av kriminalpolitiska motioner. Andelsmässigt, i de motioner som studerades, behandlades kvinnorna som brottsoffer i nio motioner av tio, främst i form av ett offer för vålds- och/eller sexualbrott. Den sista tiondelen av motionerna rörde kvinnan som lagöverträdare. Även denna del av kvinnorna, som var anklagade för någon form av brottslig handling, beskrevs utifrån ett offerperspektiv (Ericson, 2003). Paralleller kan dras till Pollaks teorier om kvinnlig brottslighet, där han menar att kvinnliga brottslingar får mildare straff för att de skyddas av den samhällseliga strukturen och ses som den “goda modern” (Kordon & Wetterqvist, 2010). Intervjupersonerna menar dock att detta i slutändan missgynnar kvinnorna för att de då inte blir sedda och kan få någon hjälp i form av insatser, missbruksbehandlingar och brottsförebyggande program. Har de inte fått någon avkunnad dom hamnar de inte inom

Kriminalvården eller Frivården och då hänger det på att klienten själv söker hjälp. Pollak däremot menade att den kvinnliga brottslingen förmildrades i samhället på grund av sin egen list och sexuella utstrålning och därmed gynnades av systemet (Kordon & Wetterqvist, 2010). Pollaks teorier från 1950-talet kan för oss tyckas ålderdomliga och aningen irrationella, men likheter kan dras med att kvinnliga brottslingar då som nu verkar behandlas något mildare av samhället och myndigheter och att detta vidare kan komma att ge konsekvenser för de berörda kvinnorna.

I Frivårdsinspektörernas berättelser, gällande samhällets syn på kvinnorna, går det att finna en beskrivning som dels tyder på att kvinnan ses som ett offer i kriminella sammanhang, och att hon förknippas mer med denna roll än med själva brottet som hon begått. Detta är bilden som tyder på att kvinnan särbehandlas, daltas med eller tycks synd om. Denna bild gäller främst när kvinnorna begått färre brott, eller då det handlar om narkotikabrott eller snatteri. När det däremot handlar om en grövre eller mer utåtagerande brottslighet, av typen våldsbrott, beskrivs inte längre en kvinna som positivt särbehandlas, snarare tvärtemot. Denna bild blir tydlig för kvinnans tillbakagång ut i samhället. Kvinnan beskrivs plötsligt få det svårare än vad det är för mannen som begått ett likande brott. Hon har svårare att bli accepterad ute i samhället, hon ses som en avvikare eller som en dålig moder. Denna uppfattning återkommer hos Kaspersson, som inriktat sig på hur synen på den kriminella kvinnan sett ut genom historien. Hon menar att det går att se en indelning av den kriminella kvinnan utifrån tre olika mallar. Dels som ett "offer", men också den som den "dåliga" kvinnan eller den "galna" kvinnan (Kaspersson, 2011).

Detta kan kopplas samman med teorier om kvinnan som omvårdande och mannen som kreativ och skapande. Kvinnan konstrueras och betraktas av samhället, men också sig själv, utifrån den typiska kvinnliga mallen. Hur hon skall framföra sig eller hur hon förhåller sig till de förväntningar som ställs på henne (Lander, 2011). Förväntningarna är grundade i synen på kvinnan som moralbärare, som vidare är sammanflätade med föreställningen om hennes naturliga modersinstinkt. Avviker hon för mycket från denna norm riskerar hon att klassas som underlig (Hutter & Williams, 1981). Resonemanget går även att koppla till Hirdmans teorier om genus där hon menar att mannen överlag värderas högre än kvinnan. Hon menar att denna manliga norm finns och kan skapas på alla platser i samhället (Hirdman, 2003). Med utgång ifrån att mannen står som norm i samhället, kan man ju undra hur detta påverkar en organisation som frivården där kvinnorna redan från början är i underläge i och med deras

underrepresentation. Utifrån Hirdmans teorier och det som framkom i våra intervjuer kan detta antas utmynna i att vården blir skraddarsydd för manliga brottslingar och de kvinnliga brottslingarna ibland glöms bort på vägen. Förändringar är dock på gång av intervjupersonernas utsagor att döma och detta medför både positiva och negativa konsekvenser för brottsutvecklingen (Hollari, 2007). Positiva är dem i den bemärkelsen att de kvinnliga klienterna får ett likvärdigt bemötande men negativt i den meningen att deras antal ökar.

5.7 Sammanfattande analys

Frivårdsinspektörernas arbete med den kvinnliga klienten tycks för oss präglas av Kriminalvårdens och Frivårdens intentioner att stödja och återanpassa kvinnor liksom män tillbaka till samhället, detta ska inte påverkas av vilket kön de tillhör utan hur deras behov ser ut. Detta kan ses i enlighet med Kriminalvårdens övergripande arbete för en mer jämställd vård, under och efter straffpåföljd (Kriminalvården, 2013). Detta kan dock försvåras då det framkommit att frivårdsinspektörernas föreställningar om den kvinnliga klienten är att hon är mer svårbehandlad då hon gått djupare ner i kriminalitet och missbruk innan hon kommer i kontakt med myndigheten. Vidare anser de att interaktionen ofta är svårare på grund av kvinnornas bakomliggande djupa problematik. Frivårdsinspektörerna uttryckte att de ofta känner en maktlöshet av att inte kunna hjälpa tillräckligt. Vi tror att det kan ha att göra med att de kvinnliga klienterna är i minoritet, och att det finns en risk att vården under straffpåföljden är skriven efter hur behandling av manliga klienter ser ut. Det sker en krock mellan intentionerna att behandla alla klienter lika och tanken om att kvinnors behov nu särskilt ska beaktas och tillgodoses. Vi upplever en problematik i att frivårdsinspektörerna har intentioner av inte särskilja kvinnliga och manliga klienter, när det samtidigt finns uttalade intentioner om att en särskiljning ska ske mellan könen för att kunna upptäcka och möta de könsspecifika behov som de kvinnliga klienterna anses ha. Vi tror att detta kan leda till en osäkerhet kring hur frivårdsinspektörerna skall bemöta kvinnliga klienter. Olsson (2009) menar att det finns en risk av att ens naiva teorier kommer att spela en betydande roll, då personen upplever en osäkerhet i sitt arbete. Detta innebär i sådana fall att interaktionen med kvinnorna kommer att präglas av frivårdsinspektörernas praktiska erfarenheter av kvinnliga klienter.

Av våra utförda intervjuer skulle det kunna antas att det finns en äldre syn på den kvinnliga brottslingen. Kvinnan upplevs stå i minoritet i jämförelse med mannen, hon är full av skam, har sociala problem, och hon har hamnat i den kriminella världen på grund av olyckliga livshändelser eller att män dragit ner henne i någon form av beroende. Denna syn är gällande för hur frivårdsinspektörerna ser på kvinnan, hur den kvinnliga brottslingen själv beskriver sig men även hur samhället i stort konstruerar den kvinnliga förövaren (Ungmark, 2001). Enligt Löffstrand (2005) är denna beskrivning av den kvinnliga brottslingen rådande då hon anses vara ofullständig, inte bara i sin förmåga att vara en laglydig samhällsmedborgare, utan även ofullständig i sin kvinnlighet då hon bryter mot de kvinnliga normerna kring hur en normal kvinna ska vara. Den kriminella kvinnan blir då en avvikare i sin brottslighet och i sin kvinnlighet då hon ställs i motpol till den normala kvinnan och modern. I denna bemärkelse måste alltså den kvinnliga klienten inte bara förändra sitt beteende gällande kriminalitet och missbruk, hon ska även förändra sin kvinnlighet och sexualitet för att uppfylla de kriterier som står som oskrivna regler i vårt samhälle. Att den kvinnliga klienten förväntas rehabilitera sig på ett visst sätt för att passa in i givna normer leder till ett upprätthållande av det genussystem som råder för hur kvinnor och män förväntas vara (Hirdman, 2003). Den kriminella kvinnan begår alltså dubbla brott i jämförelse med männen, de bryter mot lagen och de bryter mot de könsroller som de förväntas uppfylla som kvinna. Även om det rättsliga straffet för kvinnan blir detsamma som för den manliga brottslingen, eller ibland till och med lindrigare, så läggs det mer värderingar i kvinnans brott och hennes brott blir mer olyckligt, mer underligt och kanske mer oförlåtligt.

Samtidigt så ter det sig för oss att förändringar är på väg att ske och att sättet att se på kriminalitet och kön utvecklas hela tiden (Walldén, 2000). Intervjupersonerna framhöll i stor utsträckning att det blir allt vanligare med kvinnliga klienter, att deras brott blir allt mer lika männens och att bakomliggande problematik och interaktion med klienterna är likasinnad i förhållande till könen. Att frivårdsinspektörerna framhöll en bild av den kvinnliga klienten som nyanserad och med en individuell problematik, innebär också att de bidrar till att ta bort det stigma och den skam som finns över att vara kvinna och kriminell. Med detta förhållningssätt kommer antagligen de kvinnliga klienterna allt mer att uppmärksammas och stödjas efter deras unika problematik, inte efter stereotyper som sammanfogar alla kvinnliga brottslingar till en homogen grupp. Detta kommer vidare leda till att kvinnan i allt större utsträckning kommer att erbjudas samma variation av anpassad vård som mannen, ett exempel på detta är det nya samarbetet som frivården och arbetsförmedlingen nu arbetar med

för att kvinnliga klienter lättare ska kunna erbjudas en sysselsättning. Denna anpassade vård där hänsyn tas till könsspecifika behov och inte förnekas benämner Van Wormer (2010) som en "gender sensitive approach" som hon menar att går ifrån det traditionella behandlingssättet av kvinnliga brottslingar och som vidare kommer hjälpa kvinnorna att i större utsträckning inte återfalla i brott. Baksidan av det nya förhållningssätt som uppkommit är att det tillkommit för att kvinnors brott har ökat. Om kvinnors brott i sig blir mer jämställda och mer lika männen kommer således våldsbrott och andra grova brott att öka även totalt sätt (Hollari, 2007).

6 Diskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur frivårdsinspektörer konstruerar och beskriver kvinnliga brottslingar. I följande kapitel kommer vi att redogöra för de viktigaste resultaten som uppkommit i intervjuerna, samt föra en diskussion om dessa. Vi kommer att utgå ifrån de fem underrubriker som presenterades i föregående kapitel; *beskrivningar av arbetet med den kvinnliga klienten, beskrivningar av interaktionen med den kvinnliga klienten, beskrivningar av den kvinnliga förövaren, beskrivningar av bakgrunder till varför kvinnor begår brott* samt *beskrivningar av samhällets syn på den kvinnliga förövaren*. Vi kommer också att föra en diskussion om studiens metod och teorier samt avslutningsvis ge förslag på vidare forskning.

6.1 Resultatdiskussion

Vi skulle vilja påstå att vi uppnått syftet med studien då vi i resultatet fått fram frivårdsinspektörers konstruktioner och beskrivningar av kvinnliga brottslingar. Dessa konstruktioner var inte entydiga, utan varierade ifrån en frivårdsinspektör till en annan. De gjorde också inte sällan en tydlig avgränsning ifrån att samhällets syn på de kvinnliga kriminella inte var deras syn, och menade att de ser de kvinnliga klienterna på en jämställd nivå med de manliga. Huruvida deras syn på den kvinnliga klienten skiljer sig från deras bild av samhällets syn och hur dessa likheter eller olikheter ter sig i praktiken kan vi bara spekulera i. Informanterna betonar vikten av att se kvinnan som en aktiv och självständigt agerande individ, och inte fastna i de stereotypa bilder av henne som florerar i samhället och i media.

Informanterna beskrev en problematik att arbeta med kvinnliga klienter då detta uppfattades som svårare och mer känslomässigt ansträngande än att arbeta med manliga klienter. De talade om ett större medlidande för kvinnliga klienter och en större osäkerhet över hur de skulle tackla kvinnans problematik. Vi tror att det är denna osäkerhet som gör att de i vissa fall hellre arbetar med manliga klienter. Att en osäkerhet finns hos frivårdsinspektörer när det kommer till kvinnliga klienter har sin naturliga orsak då de kvinnliga brottslingarna alltid varit i minoritet och erfarenheten blir därmed mindre. Frivårdsinspektörernas arbete med de kvinnliga klienterna bör också sättas i det perspektiv att Frivården ända sedan sin begynnelse byggt på en normaliseringsprincip om att alla ska behandlas lika (Kriminalvårdsstyrelsen, 1991). Normaliseringsprincipen innebär att klienterna ska behandlas som andra medborgare i

form av rätten till samma behandlingar och insatser, av den anledningen ska Frivården hjälpa klienterna med kontakter med andra samhällsinstanser och myndigheter. Med utgångspunkten att Frivårdens klienter ska ha samma rättigheter som andra, kommer således frivårdsinspektörerna också att behandla klientgruppen i sig likvärdigt. Detta har inte varit lika problematiskt tidigare då klientgruppen mestadels varit män, men det blir allt mer svårt att tillämpa i dagsläget när kvinnors brott ökar och forskning visar att en förändring är på väg att träda i kraft (Hollari, 2007). Resultatet blir då att frivårdsinspektörerna håller fast vid normaliserings- och likhetsprincipen, med motivet att Frivården ska vara jämställd mellan könen. Det blir den också till en viss del, men risken som detta medför är att kvinnliga klienters behov inte tillgodoses. Om så är fallet finns en risk att kvinnorna vidare inte får den anpassade vård de behöver, och deras psykiska tillstånd riskeras bli sämre och avståndet mot mellan klient och myndighet växer (M. Wright et al., 2007). I dessa fall kan vi tänka oss att återfallsrisken för brott också ökar för de kvinnliga klienterna.

Interaktionen med kvinnliga klienter beskrivs som positiv på flera sätt då frivårdsinspektörerna kan skapa goda relationer med klienterna om en tillit byggs upp. Att det kan ta tid för en tillit att byggas upp kan bero på flera orsaker. En given orsak är att relationen mellan klient och frivårdsinspektör är tvingande och därmed måste hållas under ett visst ramverk (Ungmark, 2001). Infinner sig denna tillit och ömsesidig förståelse tror vi klienten har stora chanser att både få hjälp med sin livssituation i stort och även börja en eventuell behandling. En negativ interaktion beskrivs även då klienterna kan ha en sådan komplex problematik att frivårdsinspektörerna känner en maktlöshet för hur de ska kunna hjälpa kvinnorna på bästa sätt. Interaktionen beskrivs också försvåras av att klienten försöker bortförklara sina handlingar och distansera sig ifrån brottet eller anspela på sin sexualitet. Att en distans skapas mellan klienter och yrkesperson beskriver Lindberg (2005) som ett sätt för båda parter att behålla sin kultur och integritet som bildas i likaså gruppen ”kriminell” som i gruppen ”professionell”. Båda grupperna har regler för hur de ska förhålla sig, frivårdsinspektören i det skrivna regelverket och som professionell utövare i socialt arbete, och klienten utifrån sina egna och andras föreställningar om hur en kvinnlig kriminell skall vara. Dessa förhållningssätt i gruppen av frivårdsinspektör eller kvinnlig brottsling bildar vardera en kultur av beteende, språk och ett sätt hur de förhåller sig till varandra (Lindberg, 2005). Vi tror att det är när dessa kulturer krockar som interaktionen försvåras och personerna använder sig då av ytterligheter eller drag för att befästa sin identitet ytterligare. Detta kan exemplifieras med att frivårdsinspektörerna upplever att de kvinnliga klienterna är

avståndstagande eller anspelade på sin sexualitet, vidare kan detta då vara ett sätt för den kvinnliga klienten att stärka sin roll som kvinnlig brottsling och inte visa sig skör. I relationen mellan frivårdsinspektör och kvinnliga klient skapas interaktionen dem emellan och båda parter skapar ett maktsammanhang som Foucault (2003) beskriver är oundviklig i sammanhang där instanser som Kriminalvården ingår. Foucault beskriver att maktsammanhanget främst klagas från aktörens sida då det är denne som har den överordnade positionen, i detta fall blir den överordnade frivårdsinspektören. Han menar dock att även den underordnade är en aktör på så sätt att hennes förhållningssätt sätter prägel på hur övervakningsrelationen kommer att utformas. Foucault (2003) har beskrivit denna över- och underordnad främst utifrån ett anstaltsperspektiv, men det är kanske ännu mer adekvat för Frivårdens organisation då klienterna i högsta grad är en medaktör till relationen med frivårdsinspektören.

Vi tror att ovannämnda maktspel grundar sig i att relationen med Frivården är tvingande men att straffet ändå sker i frihet. Detta kan tänkas leda till en kamp om makten mellan klient och frivårdsinspektör, för att stärka sin egen roll och uppfylla de rollförväntningar som finns på frivårdsinspektören respektive den kvinnliga brottslingen. Att den kvinnliga brottslingen anses ha misslyckats i sin roll som ”en god kvinna” kan ju bero på avsaknaden av de egenskaper som samhället anser att en kvinna bör besitta, till exempel att vara omhändertagande, en god moder, mild och ansvarsfull (Lofstrand, 2005). Då den kvinnliga brottslingen påverkas av dessa krav kring hur en kvinna bör vara och själv blir varse sina brister i rollen, tror vi att det kan utmynna i att hon förstärker sin roll som kriminell, och blir avståndstagande och hård gentemot frivårdsinspektören. Detta agerande står som motsats till ”den goda kvinnan” och hon stärker därmed sin identitet, även om konsekvenserna följaktligen blir negativa för henne själv.

Att arbeta med kvinnliga klienter som manlig eller kvinnlig frivårdsinspektör är något som diskuterats och framhållits i samhällsdebatten. Kvinnliga klienter har tidigare beskrivits inneha en destruktiv sexualitet och därför har det inte ansetts bra att manliga frivårdsinspektörer arbetar med kvinnliga klienter (Annison, 2007). Då har det poängterats att kvinnor kan förstå andra kvinnliga problem och lättare skapa en tillit, vilket vi känner igen till en viss del från våra intervjuer. Att kvinnliga frivårdsinspektörer ska arbeta med manliga klienter har dock framhävts som något positivt för att möta manliga klienters ibland sexistiska hållning och motverka denna (Annison, 2007). Intressant i detta är att den kvinnliga

brottslingens destruktiva sexualitet anses så stark att de vill särskilja henne från manliga frivårdsinspektörer för att förhindra att hon praktiskt taget förför dem, medan den manliga destruktiva sexualiteten hos klienter anses kunna botas med hjälp av kontakt med kvinnliga frivårdsinspektörer. Även om frivårdsinspektörerna uttalat att de inte stödjer detta arbetssätt med en könsuppdelning så finns dessa föreställningar till en viss del kvar i samhället om den kvinnliga brottslingens sexualitet som destruktiv och nästan smittsam, och dessa föreställningar får konsekvenser för bemötandet av kvinnliga klienter (Lander, 2003).

I beskrivningar av den kvinnliga förövaren kunde vi hitta gemensamma nämnare i intervjupersonernas uttalanden. Vissa av faktorerna kring den kvinnliga klienten sade intervjupersonerna är lika signifikanta när man talar om manliga klienter. Missbruk är en av dem faktorerna. Missbruk hos den kvinnliga klienten beskrevs ofta som en överhängande del i kriminaliteten och missbruket sades leda till andra sociala problem som hemlöshet, prostitution och en social utsatthet. Dessa klienter är således inte i början av sin kriminella karriär, utan intervjupersonerna framhöll att dessa kvinnor hade år av problematik bakom sig. Dessa beskrivningar tolkar vi gemensamt som beskrivning av den så kallade fallna kvinnan. Den fallna kvinnan beskrevs inte bara ha en svårare problematik att arbeta med, hon beskrevs också vara avståndstagande och svår att motivera. Denna maktlöshet från frivårdsinspektörens sida att inte kunna hjälpa kvinnan märkte vi tydligast i våra kvinnliga frivårdsinspektörers svar. Som vi tolkar det kan det bero på att de kvinnliga frivårdsinspektörerna lättare identifierar sig med de kvinnliga klienterna, och blir därför mer besvikna när de kvinnliga klienterna inte tar till sig motivationsarbetet.

Det verkar också för oss som att de kvinnliga frivårdsinspektörerna blir frustrerade när det gäller de kvinnliga klienternas sexualitet då de menar att kvinnorna låter sig utnyttjas. Ungmark (2001) problematiserar detta med att påstå att frivårdsinspektörer gärna vill få klienten att se problemet så som den professionella själv ser det, men när det inte går bildas en frustration och samtidigt en sorg om vetskapen att klienten inte tar sig ur sin problematik. Vi känner igen detta känslomässiga engagemang hos de kvinnliga frivårdsinspektörerna, och vi tror att det grundar sig på deras egna naiva teorier om hur en kvinna ska vara. Frivårdsinspektörerna sätter sina egna värderingar och mål i livet som en abstrakt ram för utformningen av arbetet med de kvinnliga klienterna och det kan då bli en besvikelse både för klientens skull men även en besvikelse för frivårdsinspektören själv när klienten inte uppfyller den rollen. Detta blir tydligt framträdande i beskrivningar av sexualiteten och beroendet av

destruktiva relationer, då detta krockar med frivårdsinspektörens värderingar om hur en sund relation ska se ut. Arbetet för sunda relationer och en icke destruktiv sexualitet är av stor vikt, men rollen som en stark oberoende kvinna kan enligt Lövstrand (2005) skapa höga förväntningar på den kvinnliga klienten som kan kännas övermäktiga för denne att uppfylla. Skapandet av roller går återigen att finna i samtal om den kvinnliga klienten som moder, detta ämne öppnar också upp för känslomässiga reaktioner då det kan tänkas att frivårdsinspektörerna har naiva teorier som grundar sig på egna erfarenheter av hur mödrar skall vara, och deras naiva teorier om den goda modern kan vara långt ifrån hur klienten uppfattas och uppfattar sig själv. Den kvinnliga klienten som moder eller potentiell moder beskrevs också i en positiv bemärkelse då motivationsarbetet kunde influeras av moderskapet och uppmuntra till en förändring. Detta är ett exempel på hur den professionella skapar en förklaringsmodell kring en situation och varför det blivit som det blivit, utifrån det arbetar sedan den professionella tillsammans med klienten om hur de ska gå tillväga för att komma närmare målet och få hjälp med det som saknas (Olsson, 2009). Så länge som klienten själv är med och skapar modellen om hur relationen med barnet ska se ut kan frivårdsinspektörens känslomässiga engagemang vara något positivt som hjälper klienten till den tillvaro och det moderskap som hon vill uppnå.

Utifrån informanternas beskrivningar av bakgrunder till kvinnornas brottslighet, har vi främst kunnat utläsa två olika typer av svar. Dels kvinnan som ett offer för sina omständigheter eller som offer för en manlig kriminell. De menar att denna kvinna begår brott på grund av sitt usla levnadsförhållande eller på grund av en svår uppväxt, vidare menar de också att det ofta finns en kriminell man med i bilden som påverkar kvinnan i negativ riktning. Intervjupersonernas beskrivningar om kvinnans utsatthet kan härledas till forskning, som visar att kvinnliga kriminella i mycket större utsträckning varit utsatta för sexuella övergrepp och trauman, och de har en sämre psykisk och fysisk hälsa (DeHart, 2008; Van Wormer, 2010). Viktigt är dock att inte fastna i föreställningen om den kvinnliga klienten som ett offer utan arbeta för hennes förutsättningar att förändra sin situation. Van Wormer (2010) betonar vikten av att kartlägga kvinnans bakgrund och problematik ur ett könsbundet perspektiv för att hon menar att dessa faktorer ofta har en betydelse för kvinnans brottslighet, men att inte fokusera på de negativa faktorerna för mycket då kvinnan kan begränsa sig själv till en offerroll. Vi tror att detta kvinnoinriktade perspektiv kommer att öka inom Kriminalvården och Frivården, även om man självfallet inte ska särbehandla grupper för särbehandlandets skull. Precis som det finns grupper för män som behandlar aggressioner som tar sig uttryck i kvinnomisshandel har det

nu tillkommit liknande program för att möta kvinnors könspecifika behov, även om det för närvarande inte finns i samma utsträckning som för män.

En återkommande beskrivning av samhällets syn på den kvinnliga brottslingen var att det sker ett slags ursäktande av brottsligheten då den utförs av en kvinna. Antingen i form av kvinnans dåliga omständigheter eller i form av den kriminelle mannens påverkan på henne. Vi tänkte på denna framställning av kvinnan innan vi påbörjade insamlandet av empirin, och undrade om det fortfarande skulle finnas kvar en specifik syn på den kvinnliga brottslingen och om denna i så fall skulle framkomma i intervjuerna med frivårdsinspektörer. Det uppkom tydligt att denna skildring görs, och att den skiljer sig drastiskt från hur den manliga brottslingen framställs. Denna beskrivning kan jämföras med den historiska bilden över den kvinnliga brottslingen, som dels beskrivs som en icke aktiv brottsling (Walldén, 2000) eller som en ond och aggressiv person (Lombroso & Ferrero, 2004). Den bild som historiskt sett beskrivit kvinnan som en omhändertagande, moderlig och mjuk person (Walldén, 2000) stämmer överens med den offerbild av kvinnan som vi fått beskrivna för oss. Synen är att kvinnan innehar personlighetsdrag som gör att det blir oetiskt för henne att begå en olaglig handling, då verkar människor i allmänhet vilja bortförklara denna handling så att bilden av kvinnan kan förbli intakt. De historiska förklaringar som gjordes av kvinnan, där hon beskrevs som ondskefull och monsterlik har vi också kunnat återse i frivårdsinspektörernas berättelser. När den kvinnliga brottslingen begått grövre brott såsom misshandel och rån eller har en mer utåtagerande brottslighet och beteende tycks hon inte längre beskrivas enligt offerbilden utan mer i enlighet med den historiska monsterlika bilden. Vi tror att det handlar om en gränssättning från samhällets sida, hit men inte längre. När den kriminella brottslingen blir "för" kriminell eller då brottsligheten börjar likna mannens beskrivs hon som omänsklig eller monsterlik, på så vis kan människorna ta avstånd ifrån henne och återigen hålla kvar vid bilden om hur en riktig kvinna skall vara. Dessa kvinnliga kriminella är inte sedda som riktiga kvinnor, de är nästan inte ens sedda som människor, på så vis kan de urskiljas helt från den kvinnliga normen. Detta tror vi är en anledning till, det som frivårdsinspektörerna beskrev som en svårare tillbakagång för kvinnliga brottslingar till samhället.

I inledningen till vår uppsats framlade vi att brottslighet och kriminalitet är ett fenomen som ofta relateras till den manliga förövaren, och att detta bland annat märks i samhället och i media genom ord som gärningsman (Hollari, 2007; Ungmark, 1992). Motsvarande benämning på den kvinnliga förövaren vore, precis som rubriken på vår studie lyder, gärningskvinna.

Kanske är en särskiljning inte lösningen på de olika föreställningarna som råder inom synen på manlig och kvinnlig kriminalitet, utan i enlighet med den strävan efter jämställdhet som frivårdsinspektörerna uttalat, vore kanske ett könsneutralt ord som gärningsperson bättre att använda sig av. Med Foucaults (2002) teori om språket som ett sorts maktmedel skulle detta könsneutrala ord signalera en jämställd makt och prioritering.

Det ter sig för oss att kvinnlig kriminalitet är ett mångfasetterat fenomen då det ligger mycket värderingar och normer i just att vara kvinna och kriminell. Den kvinnliga brottslingen har i forskning visats ofta ha bakomliggande sociala problem, trots detta drar vi som slutsats från vår empiri att hennes tillgång till adekvata insatser är mer begränsade än de som erbjuds till manliga brottslingar. Trots ett ökat uppmärksammande av kvinnliga brottslingar så ligger det fortfarande en skam och en avvikelse på kvinnor som begår dessa handlingar, och detta präglar samhällssynen såväl som arbetet med de kvinnliga klienterna. Dessa historiskt förankrade stereotypiska bilder av den kvinnliga förövaren till trots, har vi kunnat utläsa att det är en förändring på gång. Från att tidigare ha arbetat utifrån riktlinjen att inga skillnader ska göras i arbetet med klienter, har Kriminalvården och Frivården mer och mer börjat beakta och bedriva ett hänsynstagande till de kvinnliga klienternas behov, till exempel i form av speciella satsningar och verksamheter till förmån för de kvinnliga klienterna. Vi anser att detta är just en modern form av jämställdhet, att synliggöra könsspecifika behov och bemöta dem. Kvinnans brottslighet beskrivs börja likna den kriminella mannens allt mer och en påföljd av detta kan tänkas bli att den samhälleliga synen och den underliggande skammen på den kriminella kvinnan allt mer anpassas eller suddas ut. Kanske försvinner också då den seglivade normen om den omhändertagande passiva kvinnan som ett undantag i kriminalitetens värld.

6.2 Metoddiskussion

Vi har använt oss av den kvalitativa metoden då syftet med vår studie är att få fram personliga uppfattningar, känslor och värderingar från frivårdsinspektörer. Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer med frivårdsinspektörer för att samla in vår empiri. Det finns två typer av kvalitativa intervjuer; ostrukturerade och semistrukturerade (Bryman, 2011). Våra intervjuer har haft en semistrukturerad utformning med ett färdigt frågeformulär. Anledningen till att vi valt denna metod är att vi ville säkerställa att alla intervjupersoner får frågor ställda ifrån samma teman. Däremot har frågorna varit av öppen karaktär, vilket ger intervjupersonen

stor frihet att utforma svaren som passar honom eller henne bäst. Intervjumaterialet har vi sedan tolkat och analyserat med hjälp av Hirdmans genusteori, Foucaults maktteori och Olssons naiva teori. Vi har vidare även kopplat empirin till relevant tidigare forskning. Vi anser att dessa tre teorier på olika sätt tillfört något till vår studie. Genusteorin och maktteorin har varit bra lämpade för studien då det framkommit att den kvinnliga brottslingen ofta jämförs med den manliga normen som finns, och då klienten på grund av sitt brott är underordnad och frivårdsinspektören i sitt yrke som övervakare är överordnad och besitter en större makt. Den naiva teorin anser vi varit nödvändig för studien då vi studerat upplevelser och tankar av subjektiv karaktär, och genom teorin på så vis fått en insikt i varför och hur dessa tankar uppkommit. Nu i efterhand upplever vi att även Goffmans stigma teori skulle kunna vara användbar till vår studie, som beskriver den sociala indelningen som sker i samhället och hur detta påverkar hur individen ser på sig själv. Denna teori ensam eller i kombination med andra skulle kunna tänkas ha gett oss ett annorlunda resultat, då de teoretiska utgångspunkterna till en viss del formar framställningen av empirin.

I vår studie inriktade vi oss på intervjuer med frivårdsinspektörer. Intervjuerna utfördes på informanternas arbetsplats, vilket kan tänkas ha påverkat deras svar och i sin tur resultatet i studien. Att istället ha utfört intervjuerna på en plats som varit neutral för båda parter vore förmodligen det mest ultimata, däremot var det svårt att få till i praktiken. Vidare finns det dessvärre inte heller någon metod som säkerställer sanningshalten i de svar som informanterna ger. Attityder och handlingar är två skilda saker, det vill säga att det informanterna säger att det gör skiljer sig ofta ifrån vad de faktiskt gör (May, 2001). Att vi valde att delta båda två vid intervjuerna är positivt på så vis att vi var två som hade möjlighet till att ta in intryck under intervjuerna och senare diskutera ihop oss kring våra upplevelser. På så vis motverkas en del av subjektiviteten som kan uppkomma. Däremot innebär detta att det har varit en ojämn maktstruktur i intervjuerna. Detta kan vidare ha påverkat intervjupersonens känsla av välbefinnande under intervjuerna, och därav dennes svar på intervjufrågorna.

En ytterligare infallsvinkel till studien vore att intervjua en lika stor andel kvinnliga klienter som frivårdsinspektörer. Det kan tänkas att vi hade fått ett mer rättvist resultat om vi även inriktat oss på deras upplevelser och syn på området. Tyvärr var det i vårt fall inte genomförbart då vi inte fann några kvinnliga klienter som ville eller kunde medverka i studien på de frivårdskontor som vi kontaktade.

Vid sammanställningen av resultatet och utförandet av analysen använde vi oss av meningskoncentrering. Detta innebär att forskaren gör en sammanställning av det mest väsentliga som har sagts i meningar och i uttalanden av intervjupersonerna och forskaren formulerar sedan om det till några få ord. I en meningskoncentrerad analys kan forskaren analysera intervjuer genom att leta efter betydande meningsenheter och saker som sagts för att därefter utveckla teman i meningensheterna (Kvale & Brinkman, 2009). En risk med användandet av denna metod är att fokuset hamnar på vissa centrala tema, och andra mindre tema riskerar att falla bort. Dock ansåg vi metoden som bäst lämpad för vår studie, då vi besitter en stor mängd empiri från nio intervjuer. Då finns inte möjligheten att ta med allt material i studien, och på så vis är det nödvändigt att urskilja det centrala och mest väsentliga. Vi har strävat efter att upprätthålla ett kritiskt tänkande genom hela arbetet med studien. Med andra ord har vi utgått ifrån att kritiskt granska den empiri vi tagit del av i form av litteratur, tidigare forskning och intervjumaterial. Till hjälp har vi använt oss av de fyra mallar som Alvesson och Sköldberg beskriver i sin bok; *äkthetskritik*, *tendenskritik*, *samtidskritik* och *beroendekritik*. Dessa ifrågasätter studiens tillförlitlighet på olika sätt (Alvesson & Sköldberg, 2008). Det finns en närmare förklaring kring hur vi har använt oss av dessa mallar under rubriken 4.7 Studiens tillförlitlighet och äkthet. Vi har även ställt oss kritiska till oss själva och den påverkan vi kan ha haft på studien. Vi är däremot medvetna om det är svårt, om ens möjligt alls, att helt skala bort de erfarenheter och den praktiska kunskap som Olsson (2009) kallar för naiva teorier. De naiva teorierna finns med oss i alla situationer och möten, och vi använder dem varje dag för att förenkla och förklara händelser och beteende. De naiva teorierna sker genom att vi drar slutsatser efter våra erfarenheter och det gör att vi efterhand bildar föreställningar av de slutsatser vi dragit (Olsson, 2009). Våra naiva teorier har således påverkat hur vi tematiserat uttalanden och vilka frågor som ställts under intervjuerna, och därmed har våra naiva teorier möjligtvis påverkat intervjupersonernas svar och beskrivningar.

6.3 Förslag på vidare forskning

Vi ställer oss positiva till möjligheterna att forska vidare på ämnet gällande förhållandet frivården och kvinnliga klienter emellan. Ett ytterligare inslag i vidare forskning vore att även intervjua kvinnliga klienter, och på så vis få en mer rättvis bild av problemet.

Det vore intressant att ha samma utgångspunkt i en ny studie, men att inrikta oss på frivårdsinspektörernas syn på manliga klienter istället, och därefter ställa våra två studier emot varandra och föra en sammanslagen diskussion om likheter och skillnader.

Vidare kan det också tänkas vara intressant att undersöka hur kvinnliga och manliga klienter ställer sig till eventuella likheter och skillnader i bemötandet av Frivården, och att utföra detta med till exempel fokusgruppintervjuer som metod.

7 Litteraturförteckning

Tryckta källor

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod. 2.*, [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.* uppl. Malmö: Liber

Chesney-Lind, Meda (1997). *The female offender: girls, women, and crime.* London: SAGE

Danaher, Geoff, Schirato, Tony & Webb, Jen (2000). *Understanding Foucault.* London: SAGE

Ekbom, Thomas, Engström, Gunnar & Göransson, Birgitta (2006). *Människan, brottet, följderna: kriminalitet och kriminalvård i Sverige. 5.*, rev. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Ericson, Christina (2003). Kvinnor som brottsoffer och lagöverträdare i i kriminalpolitiska motioner 1971-2000. I Lander, Ingrid, Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red). *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi.* Lund: Studentlitteratur

Foucault, Michel (2002[1970]). *The order of things: an archaeology of the human sciences.* London: Routledge

Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse. 4.*, översedda uppl. Lund: Arkiv

Green, Anders (red.) (1996). *Från fem år till livstid. D. 2, En intervjustudie med långtidsdömda fångar.* Norrköping: Kriminalvårdsstyr.

Hirdman, Yvonne (2003). *Genus: om det stablas föränderliga former. 2.* uppl. Malmö: Liber

Hutter, Bridget & Williams, Gillian (1981). I Hutter, Bridget & Williams, Gillian (red.). *Controlling women: the normal and the deviant.* London: Croom Helm in assoc. with the Oxford university women's studies committee

Kordon, Suzanne & Wetterqvist, Anna (2010). *Gärningsmannen är en kvinna: en bok om kvinnlig brottslighet*. [Ny uppl.] Stockholm: Blue Publishing

Kriminalvårdsstyrelsen (1991). *50 år med frivården*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen (KVS)

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Kaspersson, Maria (2011). Bilder av barnamörderskor från från 1500-talet till mellankrigstiden. I

Lander, Ingrid, Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red). *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur

Kriminalvården (2007). *Slutredovisning av Försöksverksamhet riktad till kvinnor som varit utsatta för människohandel eller befunnit sig i prostitution*. Regeringens skrivelse.

Lander, Ingrid, Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red) (2003). *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur

Lander, Ingrid (2003). "Genus, normalitet och avvikelse". I Lander, Ingrid, Pettersson, Tove & Tiby, Eva (red). *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet: genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam (2005). "Kvalitativ metod- en introduktion". I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Lombroso, Cesare & Ferrero, Guglielmo (2004). *Criminal woman, the prostitute, and the normal woman*. Durham: Duke University Press

Löfstrand, Cecilia (2005). *Hemlöshetens politik: lokal policy och praktik*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2005

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Olsson, Eric (2009). *Praktisk kunskap i socialt arbete: om naiva teorier i mötet med klienten*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Piuva, Katarina & Karlsson, Lis Bodil (red.) (2012). *Genusperspektiv i socialt arbete*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur

Ring, Jonas & Öberg, Jonas (2012). Ungdomsbrottslighetens utveckling speglad i olika källor. I

Hagstedt, Johanna (Red). *Brottsutvecklingen i Sverige 2008–2011*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

SFS 1962:700. *Brottsbalken*

Svensson, Kerstin (2001). *I stället för fängelse?: en studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Diss. Lund: Univ., 2001

Thurén, Torsten (1991). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 1. uppl. Stockholm: Runa

Ungmark, Inger (1992). *Kvinnor, brott, övervakning*. Diss. Linköping: Univ.

Van Wormer, Katherine S. (2010). *Working with female offenders: a gender-sensitive approach*. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons

Walldén, Marja (2000). *Kvinnor och brott: teoretiska perspektiv*. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms Universitet

Wiklund, Gunilla (red.) (1990). *Kvinnor och brott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Vetenskapliga artiklar

Annison, Jill (2009). *Delving into the Probation Journal: Portayals of women probation officers and women offenders*. Probation journal 2009, vol. 56, Nr. 4, p. 435-450

DeHart, D. (2008). Pathways to prison: Impact of Victimization in the Lives of Incarcerated Women. Violence Against Women, Vol. 14. , Nr.12, p. 1362-1381

M. Wright, Emily, J. Salisbury, Emily & Van Voorhis, Patricia (2007). *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23 (4): 310-340

Elektroniska källor

Hollari, Solveig. 2007. Kvinnors brottslighet. Stockholm: *Brottsförebyggande rådet*.

<http://www.bra.se/download/18.1ff479c3135e8540b2980008087/18+Kvinnors+brottslighet.pdf>

(Hämtad 2013-03-12)

Kriminalvården. 2013. Jämställdhetsuppdrag från regeringen.

<http://www.kriminalvarden.se/sv/Press/Nyheter/2013/Jamstalldhetsuppdrag-fran-regeringen/>

(Hämtad 2013-02-28)

Kriminalvården. 2013. Om frivård. <http://www.kriminalvarden.se/sv/Frivard/Om-frivard/>

(Hämtad 2013-03-30)

Lindberg, Odd. 2005. Kvinnorna på Hinseberg: En studie av kvinnors villkor i fängelse.

Kriminalvårdsstyrelsen. http://www.kriminalvarden.se/upload/nyheter/4821_R14.pdf

(Hämtad 2013-03-08)

Nationalencyklopedin. 2013. Genusteori. <http://www.ne.se/genusteori> (Hämtad 2013-05-14)

8 Bilagor

8.1 Informationsbrev

Hej!

Vi heter Cecilia Björnsson och Caroline Holst och är två socionomstudenter vid Högskolan Kristianstad. Under vårterminen skriver vi vår C-uppsats som en del av vår utbildning och önskar därmed att få göra en intervju med Er. Med detta informationsbrev vill vi ge Er en kort beskrivning av studien och dess tillvägagångssätt.

Vårt syfte med studien är att studera Frivårdens arbete med den kvinnliga internen och dess konstruktion av henne. Studien kommer att användas som underlag för inläring och resultatet kommer att presenteras för våra kurskamrater och lärare samt publiceras på Högskolan Kristianstads databas där den kommer att finnas tillgänglig för allmänheten.

Våra övergripande forskningsfrågor är:

- Vad har frivårdsinspektörerna för föreställningar om de kvinnliga klienterna?
- Hur beskriver frivårdsinspektörerna interaktionen med de kvinnliga klienterna?

Intervjun kommer att vara i omkring en timme och vi ser gärna att vi kan utföra den på Er arbetsplats. Vi kommer att använda diktafon för att vi på ett korrekt sätt skall kunna dokumentera det som sägs under intervjun. Vid utskriften av intervjumaterialet kommer verksamheten att anonymiseras och de intervjuade kommer aidentifieras. Efter avslutad studie kommer alla inspelningar att raderas. Alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt och intervjumaterialet kommer att användas endast i utbildningssyfte. Er medverkan i studien är frivillig och kan när som helst avbrytas. Om ni har frågor får ni gärna höra av er till någon av oss, eller till vår handledare vid Högskolan Kristianstad.

Med vänlig hälsning,

Cecilia Björnsson
XXX@hotmail.se
0706-XXXXXX

Caroline Holst
XXX@hotmail.com
0709-XXXXXX

Handledare:

Birgit Wigerup Carlsson,
044-XXXXXX
XXX@hkr.se

8.2 Samtyckesbrev

Hej!

Vi är två studenter, Cecilia Björnsson och Caroline Holst, som går sjätte terminen på socionomprogrammet i Kristianstad. I detta moment i utbildningen skall vi göra en c-uppsats där det ingår att göra intervjuer inom arbetsfältet socialt arbete. I samband med detta kommer vi enligt överenskommelse att göra en intervju med Er. Intervjun kommer att ta omkring en timme och vi ser gärna att vi kan utföra den på Er arbetsplats.

Vårt syfte med studien är att studera Frivårdens arbete med den kvinnliga klienten och frivårdsinspektörernas konstruktion av henne. Intervjun kommer att bandinspelas för att sedan transkriberas och användas som underlag till vår redovisning som kommer att presenteras skriftligt i examensarbetet. Studien kommer att användas som underlag för inläring och resultatet kommer att presenteras för våra kurskamrater och lärare samt publiceras på internet där den kommer att finnas tillgänglig för allmänheten.

Verksamheten kommer att anonymiseras och de intervjuade kommer aidentifieras. Efter avslutad studie kommer alla inspelningar att raderas. Alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt.

Vi ser fram emot att få träffa Er och göra intervjun - Er medverkan är frivillig och vi vill att Ni styrker Ert samtycke till intervjun genom en underskrift som lämnas vid intervjutillfället. Vår handledare på Högskolan är Birgit Wigerup Carlsson. Har Ni frågor om intervjun eller undersökningen - hör av Er till någon av oss.

Tack för att Ni vill medverka studien!

Härmed samtycker jag till ovanstående villkor:

Namnunderskrift: _____

Ort & Datum: _____

En kopia av detta samtyckesbrev finns tillgänglig för Er att erhålla.

Med vänlig hälsning,

Cecilia Björnsson
Kristianstad
0706-XXXXXX
XXX@hotmail.se

Caroline Holst
Kristianstad
0709-XXXXXX
XXX@hotmail.com

Handledare:
Birgit Wigerup Carlsson
044-XXXXXX
XXX@hkr.se

8.3 Intervjuguide

Yrkesrollen som frivårdsinspektör:

1. Hur länge har du arbetat med kvinnliga klienter?
2. Vad har du för utbildning?
3. Hur ser de primära arbetsuppgifterna med klienten ut?
4. Vad erbjuds kvinnorna för hjälp? Skiljer detta sig mot den hjälp som männen erhåller?
5. På vilket sätt kan frivården hjälpa de kvinnliga klienterna att integreras tillbaka in i samhället?
6. Fördel respektive nackdel med att vara kvinnlig respektive manlig frivårdare?
7. Vi har läst om en jämställdhetsrapport på Kriminalvårdens hemsida som innebär att kriminalvårdens arbete skall anpassas mer åt kvinnliga klienter och att insatserna skall vara av lika god kvalitet för båda könen. Hur har du märkt av detta arbete? Har ni fått någon information kring detta?

Frivårdsinspektörens syn på interaktionen med kvinnliga klienter:

1. Hur ser du på interaktionen med de kvinnliga klienterna och hur ofta sker era möten/träffar?
2. Stöter du på några svårigheter i interaktionen med klienterna?
3. Vad tror du är viktigt att tänka på när man som frivårdare arbetar med kvinnliga klienter?

Frivårdsinspektörens konstruktioner av de kvinnliga klienterna:

1. Kan du beskriva kvinnliga förövares problematik kortfattat?
2. Vilka är de vanligaste brotten bland kvinnor?
3. Vilka orsaker finns det till att kvinnor begår brott tror du?
4. Vad utmärker kvinnliga förövare? Särskilda attribut?
5. Hur upplever du den samhälleliga synen på kvinnor som begår brott?
6. Vilka hinder upplever du att kvinnorna möter i samhället innan och efter sin straffpåföljd?
7. Hur ser du på återfallsrisken för kvinnor kontra män?
8. Tror du att det är någon skillnad på vård av kvinnliga klienter jämfört med manliga? Om ja, vad tror du att denna skillnad beror på?
9. Har du arbetat både med manliga och kvinnliga klienter? I sådana fall upplever du att ditt sätt att arbeta har sett olika ut när du arbetat med kvinnor kontra män? Om ja, hur?
10. Hur ser du på att den kvinnliga klienten som potentiell mamma? Är detta något som du upplever påverkar dig i ditt arbete?